

T.C.

**İSTANBUL RUMELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI: YETERİNCE İYİ ANNELİK
ÖLÇEĞİ**

Dilruba ŞAHİN

Klinik Psikoloji Anabilim Dalı

İSTANBUL

2024

T.C.
İSTANBUL RUMELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI: YETERİNCE İYİ
ANNELİK ÖLÇEĞİ

Dilruba ŞAHİN

Klinik Psikoloji Anabilim Dalı

Tezin Sunulduğu Tarih: 23/05/2024

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Elif EROL

İSTANBUL

2024

T.C. İSTANBUL RUMELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrenci Adı Soyadı	Dilruba Şahin
Öğrencinin Numarası	211107309
Anabilim Dalı	Klinik Psikoloji Anabilim Dalı
Programın Adı	Tezli Yüksek Lisans Programı
Çalışmanın Başlığı	Ölçek Geliştirme Çalışması: Yeterince İyi Annelik Ölçeği
Çalışmanın Türü	Yüksek lisans tezi ☒ Doktora tezi ☐ Sanatta yeterlilik tezi ☐ Proje ☐

Jürimiz 23.05.2024 toplanarak yukarıda detayı verilen tezi incelemiş ve 60 dakika süreyle yapılan sözlü sınav sonunda Dilruba Şahin'i oybirliği ile başarılı bulmuştur.

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	Karar			İmza
		Başarılı	Başarısız	Düzeltilme	
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Hilal Akçay Usun	✓			
Üye	Doç. Dr. Elif Erol	✓			
Üye	Prof. Dr. Cem Oktay Güzeller	✓			

ABD Bildirim Tarihi	
EYK Kararı Tarih ve Sayısı	

TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ÖZGÜNLÜK BEYANI

Öğrenci Adı Soyadı	Dilruba Şahin		
ABD - Program	Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans		
Tez Başlığı	Ölçek Geliştirme Çalışması: Yeterince İyi Annelik Ölçeği		
Tez Türü	Yüksek lisans ☒	Doktora ☐	Sanatta yeterlilik ☐
Etik Kurul İncelemesi	Yapıldı. Sonuç olumlu ☒	Gerekli Değil ☐	
İntihal Raporu	Olumlu ☒		
Danışman Onayı	Var ☒		
Projeyi Destekleyen Kurum			Yok ☒

T.C. İstanbul Rumeli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'ni ve Senato esaslarını inceledim. Tanımlanan azami benzerlik oranlarına göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda verilen tüm bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Yukarıda bilgileri verilen tezin, bilimsel, şekilsel ve etik kurallar çerçevesinde, Üniversite Etik İlkeleri ve Etik Kurulu Yönergesine uygun hazırlandığını ve Jüri karşısında savunulabilir olduğunu bilgilerinize saygılarımla arz ederim.

Dilruba ŞAHİN

I declare that I have carefully read Rumeli University Graduate Regulations Senate Principles; that according to the maximum similarity index values specified in the Principles, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the student information provided above is correct to the best of my knowledge. The thesis mentioned above is prepared compliance with The University Ethic Principles and Ethic Board Directives scientifically, formally and ethically. I hereby submit for your information that the thesis is defensible to committee members.

Sincerely

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Doç. Dr. Elif Erol'a ve Prof. Dr. Cem Oktay Güzeller Hocam'a; hayatımın her evresinde bana maddi manevi destek olan canım annem, babam ve abime; lise sıralarından meslek seçimine kadar uzanan hayat yolculuğunda hep yanımda olan Öğr. Gör. Burak İlgar'a; çalışkanlığımı ve azmimi kamçılayan iş arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tezime katkı sağlayan tüm annelere teşekkür ederim. Sizler, hayatımızın en temel yapı taşları, sevginin, fedakârlığın ve sabrın en güzel temsilcilerisiniz. Her birinizin, gecenin karanlığında uykusuz kalmış, en zor anlarda bile gücünüzü korumuş ve çocuklarınızın her daim yanında olmayı başarmış olduğunuzu biliyorum. Sizlerin sevgi dolu kucaklarında büyüyen her çocuk, dünyayı daha güzel bir yer haline getiren bir ışık taşıyor.

Dilruba ŞAHİN
İstanbul, Mayıs 2024

SİMGELER VE KISALTMALAR

AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
EDDÖ	Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği
KİÖ	Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği
MAI	Maternal Bağlanma Ölçeği
YİA	Yeterince İyi Annelik Ölçeği

ÖZET

ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI: YETERİNCE İYİ ANNELİK ÖLÇEĞİ

Dilruba ŞAHİN

İstanbul Rumeli Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Klinik Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Elif EROL

23/05/2024, LII

Bu araştırmanın temel amacı 0-3 yaş çocuğu olan annelerin yeterince iyi annelik algısını değerlendirebilen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda nicel bilimsel araştırma modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem Türkiye’de yaşayan, en az bir çocuğa sahip olan ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 605 katılımcıdan oluşmaktadır. Ölçme aracının geçerliğini tespit etmek için birinci uygulama (n= 302) verileri üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), ikinci uygulama (n= 303) verileri üzerinde Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ile Yakınsama (convergent) – Ayrışma (discriminant) Geçerliği ve Ölçüt Bağıntılı Geçerlik analizi yapılmıştır.

Ölçme aracının güvenirliğini incelemek için ise Cronbach’s Alpha (α) Katsayısı, Eşdeğer Yarılar (split-half) Yönetimi ve Madde Toplam Test Korelasyonu ile Alt %27 - Üst %27 Bağımsız Gruplar T Testi sonuçları incelenmiştir. AFA sonucunda varyansın %47,858’ini açıklayan, 21 maddeden oluşan 4 boyutlu ölçek elde edilmiştir. DFA sonucunda elde edilen indeksler ($X^2=457,80$, $X^2/df=2,51$, $P=0,000$, $NFI=0,85$, $RFI=0,83$, $CFI=0,90$, $GFI=0,87$, $AGFI=0,84$, $IFI=0,90$, $RMSEA=0,072$, $RMR=0,076$) model ile uyumludur. Analiz sonuçları yapıya ilişkin yakınsama ayrışma ve ölçüt bağıntılı geçerliğin ($r=.64$) anlamlı olduğunu göstermektedir. Ölme aracının iç tutarlılık güvenirliği için hesaplanan Cronbach’s Alpha (α) değeri .708 olarak hesaplanmıştır. Madde analizi kapsamında elde edilen madde toplam test korelasyonu değerleri (.112-.562) ile t değerlerinin ($p<0.01$) anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları Yeterince İyi Annelik Ölçeği’nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Yeterince İyi Anne, Anne, Algı, Ölçek, Ölçek Geliştirme

ABSTRACT

SCALE DEVELOPMENT STUDY: GOOD ENOUGH MOTHERING SCALE

Dilruba ŞAHİN

İstanbul Rumeli University

Graduate Education Institute

Master of Science Thesis in Clinical Psychology

Advisor: Assoc. Prof. Elif EROL

23/05/2024, LII

The main aim of this research is to develop a valid and reliable measurement tool capable of assessing the perception of good enough mothering among mothers with children aged 0-3 years. In line with this aim, the general screening model from quantitative scientific research models has been utilized. The sample consists of 605 participants who are residents of Turkey, have at least one child, and voluntarily agreed to participate in the research. Exploratory Factor Analysis (EFA) was conducted on the data from the first application (n= 302) to determine the validity of the measurement tool, while Confirmatory Factor Analysis (CFA) was conducted on the data from the second application (n= 303) to assess Convergent-Discriminant Validity and Criterion-Related Validity.

To examine the reliability of the measurement tool, Cronbach's Alpha (α) Coefficient, Split-Half Method, and Item-Total Correlation with Independent Samples T-Test for Bottom 27% - Top 27% Independent Groups were analyzed. As a result of EFA, a 4-dimensional scale consisting of 21 items explaining 47.858% of the variance was obtained. The indices obtained from CFA ($\chi^2=457.80$, $\chi^2/df=2.51$, $P=0.000$, $NFI=0.85$, $RFI=0.83$, $CFI=0.90$, $GFI=0.87$, $AGFI=0.84$, $IFI=0.90$, $RMSEA=0.072$, $RMR=0.076$) are compatible with the model. The analysis results indicate that convergence, discrimination, and criterion-related validity ($r=.64$) regarding the structure are significant. The Cronbach's Alpha (α) value calculated for internal consistency reliability of the measurement tool is .708. It was found that the item-total test correlation values (.112-.562) obtained in the item analysis and the t-values ($p<0.01$) are significant. The research findings indicate that the "Good Enough Mothering Scale" is a valid and reliable measurement tool.

Keywords: Good Enough Mothering, Mother, Perception, Scale, Scale Development

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	ii
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ÖZGÜNLÜK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem	1
1.4. Sayıtlar	2
1.5. Sınırlılıklar	2
BÖLÜM 2	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1. Psikanalitik Kuramda Annelik	3
2.2. Sigmund Freud Psikoseksüel Gelişim Kuramı	4
2.3. Melanie Klein, Nesne ve Nesne İlişkileri Kuramı	7
2.4. Donald W. Winnicott ve Yeterince İyi Annelik.....	10
2.5. Wilfred Bion, Alfa-Beta Elamanları Ve Kapsayıcı İşlev	13
2.6. Eric Erikson ve Psikososyal Gelişim Kuramı	15
2.7. John Bowlby ve Bağlanma Kuramı	19
2.8. Margaret Mahler ve Ayrılma- Bireyleşme Kuramı (0-36 Ay).....	21
2.9. Françoise Dolto Ve Bedenin Bilinçdışı İmgesi.....	23
2.10. Daniel N. Stern Ve Annelik Zihin Yapısı	25
BÖLÜM 3	
YÖNTEM	28
3.1. Araştırmanın Modeli	28
3.2. Araştırma Grubu.....	28
3.3. Veri Toplama Araçları	29

3.3.1. Demografik Bilgi Formu	29
3.3.2. Yeterince İyi Annelik Ölçeği	29
3.3.2.1. Madde Oluşturma Süreci.....	29
3.3.3. Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği	30
3.3.4. Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği	30
3.3.5. Maternal Bağlanma Ölçeği.....	30
3.4. Veri Toplama Süreci	31
3.5. Verilerin Analizi.....	31
BÖLÜM 4	
BULGULAR.....	33
4.1. Yeterince İyi Annelik Ölçeği Yapı Geçerliliği	33
4.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	33
4.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA).....	37
4.1.3. Yakınsak ve Iraksak Geçerliliği	40
4.1.4. Ölçüt Geçerliliği	41
4.1.5. Alt %27- Üst %27 Bağımsız Grupların T Testi Sonuçları.....	42
4.2. Yeterince İyi Annelik Ölçeği: Güvenirlik Çalışması	44
4.2.1. Cronbach's Alpha (α) Katsayısı	44
BÖLÜM 5	
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	45
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	45
5.2. Öneriler	49
KAYNAKLAR	50
EKLER.....	I
EK 1. Etik Kurul Kararı	II
EK 4. Demografik Bilgi Formu	III
EK 5. Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği.....	IV
EK 6. Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği	V
EK 7. Maternal Bağlanma Ölçeği	VII
ÖZGEÇMİŞ	IX

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1. Scopus veritabanında yıl bazında “Yeterince iyi annelik” kavramı üzerine yazılmış makale sayısı	2
Şekil 2. Öz değerlerin yamaç-birikinti grafiği üzerinde dağılım sonucu (Scree Plot).....	34

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 1. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi	33
Tablo 2. Açıklanan Toplam Varyans	35
Tablo 3. Açıklayıcı Faktör Analizi	36
Tablo 4. Doğrulamalı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri Sonuçları	37
Tablo 5. Doğrulamalı Faktör Analizi Modifikasyon İndeksleri Sonuçları	38
Tablo 6. Madde Faktör Yükleri (K), T Değerleri, Hata Varyansları Ve Açıklanan Varyanslar	39
Tablo 7. Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin Faktörlerine İlişkin yakınsak (Convergent) Geçerliliği Sonuçları	40
Tablo 8. Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin Faktörlerine İlişkin İraksak (Discriminant) Geçerliliği Sonuçları	41
Tablo 9. YİA ve EDDO, KİO, MAI Arasındaki Korelasyon Değerleri	42
Tablo 10. Alt %27- Üst %27 Bağımsız Grupların T Testi Sonuçları	43
Tablo 11. Faktörlere Ait Güvenirlik Testi Sonuçları	44

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, sayıtlarına, sınırlılıklarına ve ilgili kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem

Yeterince iyi anne, bebeğin tüm isteklerini eksiksiz ve mükemmel şekilde karşılamaktansa çocuğun tahammül edebileceği şekilde bazı eksiklerle ve ihtiyaç duyduğunu kadarını karşılamak için D. Winnicott tarafından literatüre geçmiş bir kavramdır (Palombo ve diğerleri, 2018). Bu eksiklik ile birlikte bebek, ihtiyaçlarını karşılayan bir ötekinin farkındalığına varacak ve tümgüçlülük yanılsamasına son verecektir (Parman, 2007). Bu sayede bebek bireyselleşme adına bir adım atmış olacaktır. Bir insan yavrusunun gelişiminde ve birey olmasında annenin rolleri yadsınamaz bir gerçektir. Annenin, annelik ile ilgili psikometrik özelliklerini geçerli ve güvenli bir ölçek haline getirmek bu çalışmanın hedefini oluşturmaktadır.

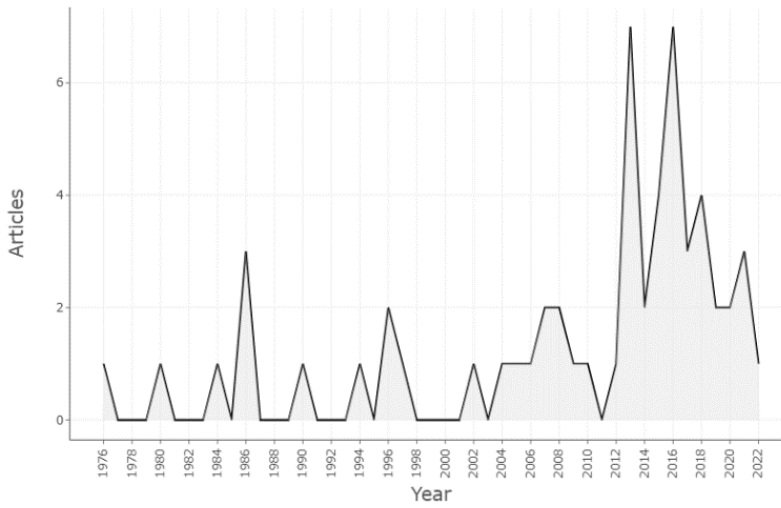
1.2. Amaç

Çocuk ve ergenle klinik bir görüşme başlamadan çok daha evvel, hatta çocuğun dünyaya gelmesinden evvel annenin kapsayıcılığı, tutma işlevi çocuğun duygusal ve ruhsal gelişimine katkı sağlar. Annenin kapsayıcı işlev, tutum ve davranışları hakkında ayrıntılı bir bilgiye ulaşmak ve anlamak zor bir süreçtir. Bu noktada klinik görüşme sürecinde ailenin verdiği bilinçli ve bilinçdışı bildirimler üzerinden bilgiye edinilmektedir. Bu nedenle klinik görüşmelere ek olarak geçerli ve güvenilir araçlar gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı yeterince iyi annelik olgusunu ölçebilmek için geçerli ve güvenilir psikanalitik kurama göre oluşturulmuş bir ölçme aracı geliştirmektir.

1.3. Önem

Yeterince iyi annelik kavramı psikanalistlerin uzun yıllardır üzerinde durdukları kavramlardan biridir. 1900'lerin son yarısında üzerinde durulmaya başlanan yeterince iyi annelik kavramı, 2000'li yılların başlarında bilim camiası tarafından ilgisini yerinde korumuştur. Ancak 2012 yılına geldiğimizde büyük bir ivme kazanarak yeterince iyi annelik kavramı üzerinde çalışmalar artmıştır. Gerekli literatür taraması yapıldığında Anne çocuk

ilişki, doğum sonrası dönem Çalışmalarında oldukça sık rastlanan bir kavramdır. Çeşitli patolojileri açıklarken yeterince iyi annelik kavramı vurgulanmıştır (Athanassios, 2013). Ayrıca yeterince iyi annelik kavramı bir çok vaka raporunda da kullanılmaktadır. Yeterince iyi annelik kavramı psikoterapi sürecinde de işlenen konulardan biridir (Abrahamovitch, 2013). Ancak bir ölçek geliştirme çalışması olarak ulusal ve uluslararası çalışmalar arasında bir veriye ulaşılammıştır. Türkiye’de psikolojik belirtilerini taramada kullanılan geçerli ve güvenilir ölçekler genellikle patoloji odaklıdır. Ebeveynlerin bildirimlerinin önemli olduğu bu konuda pratik ve bilimsel ölçme araçlarına ihtiyaç vardır. Araştırma konusu bu konudaki eksikliği gidermeyi hedeflemektedir.

Şekil 1. Scopus veritabanında yıl bazında “Yeterince iyi annelik” kavramı üzerine yazılmış makale sayısı

1.4. Sayıtlılar

Ölçme aracının kapsam geçerliğini belirlemek amacıyla görüşleri alınan öğretim üyelerinin, uzman değerlendirme formuna ve araştırmaya katılan katılımcıların objektif ve içten yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır

1.5. Sınırlılıklar

Geliştirilen ölçme aracı, çalışmanın amacına uygun olarak belirlenen faktörler ve faktörlere ait maddeler ile sınırlıdır. Araştırma, en az bir çocuğa sahip olan, araştırmaya gönüllü olarak katılan anne ile sınırlıdır. Araştırmadan elde edilen veriler ise annelerin Demografik Bilgi Formu ile Yeterince İyi Annelik Ölçeği, Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği, Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği ve Maternal Bağlanma Ölçeği’ne verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Psikanalitik Kuramda Annelik

Annelik kavramını ele alınabilmesi için “anne olmak” tan çok daha öncesine gidilmesi gerekmektedir. Çalışmalar, kadınların çocuklarını yetiştirme tarzlarının ve bebeklerine bakım verme stillerinin büyük ölçüde kadınların kendi çocukluk deneyimleri ile kendi ebeveynlerinden almış oldukları bakım deneyimlerine dayandığını göstermektedir (Setterberg, 2017). Anne kendi bakım görme deneyimini türeterek bakım sağlama serüveninde önemli bir rol oynayacak ve bu deneyimler tüm ebeveyn-çocuk ilişkileri üzerinde kendini gösterecektir. Anne olacak kadının anlaşılabilmesi için fiziksel, zihinsel ve ruhsal Süreçlerin ele alınması gerekmektedir.

Her ne kadar fiziksel boyut olarak rahimde gelişen bir fetüsün varlığı en dikkat çeken nokta olsa da bu hazır bulunuşluğa erişene kadar var olan ve sonrasında da aktif olan bireyin ruhsallığında gelişen bir annelik imgesi bu çalışmada esas alınacak ve önemli hususlarına temas edilecektir. Anne olacak kadının ruhsal ve zihinsel süreçlere bakıldığında ise Lebovici'nin fantazmatik ve hayali çocuk kavramına, bir kadının zihninde iki çocuğun varlığına, işaret etmektedir. Bunlardan ilki, hamilelik arzusunun ürünü olarak bilinçdışı gelişen hayali bir çocuktur. Daha bireyin ilk oynadığı oyunlarından itibaren kendisine yer bulan hayali bebek düşlemi de dünyaya gelecek olan bebek üzerine kurulan planların, beklentilerin mihenk taşı konumundadır. Anne, daha bebek dünyaya gelmeden evvel bebeği hakkında tahminlerde bulunmaktadır. Bu tahminler; annenin umutları, korkuları, sevdikleri, sevmedikleri gibi birçok etmenle ilişkilidir. Hamileliğin ilk ayları annenin zihni daha çok bebeğin ana rahmine tutunup tutunamamasındayken sonraki aylarda tahminler ve hayal kurmalar yoğunlaşmaktadır. Yine son aylara yaklaşıldığında ise gerçek bebeğe daha çok odaklanılıp hayali bebekten uzaklaşmaktadır. Çünkü bu iki bebek arasında oluşacak farklar anne için zorlayıcı bir hal alabilmektedir. Örneğin erken doğumlarda gerçekliğe geçiş çok ani yaşandığı ve hayali bebek daha henüz düşlemde aktif olarak yer aldığı için bu annelerde doğum sonrası depresyon daha çok görülmektedir (Pulat ve Sarıkaya, 2019). İkincisi, annenin bastırılmış çocukluk çatışmalarından doğan, kendi babasına bir bebek verme arzusundan yarattığı hayali çocuktur. Hayali çocuk imgesi gerçek çocuğa aktarılır, anne kendi kucağında "yeniden yaratılmış" çocuğuyla buluşur (Lebovici, 1995). Fonagy ve arkadaşlarına (1991a) göre “zihinselleştirme”, “yansıtıcı işlevler” ve “duyarlılık” kavramları, annenin hayali ve fantazmatik çocuk imgesini gerçek çocuğa uyarlama

kapasitesini ölçmektedir. Bu beceriler anne-çocuk ilişkisinin sağlığı açısından kritik önem taşımaktadır. Anne zihnindeki fantezilerin kaynağının farkında olduğu müddetçe gerçek bebek daha görünür bir konuma erişmekte; annenin beklentileri, hayal kırıklıkları altında gölgede kalmamaktadır.

Freud anneliği, ruhsal gelişiminin son basamağı olarak ifade etmektedir. Anne, her iki cinsiyet için de ilk nesne olmasının yanında kız çocuk için ayrıca özdeşim nesnedir. Dolayısıyla kız çocuk annelik becerilerini ve sevmeye kapasitesini annesinden almaktadır. Bu ilişki sırasında anne kız çocuğu için hem bir rakip hem bir yol gösterici olarak görmek çatışmalı bir süreç doğurmaktadır. Bu çatışmaların görüldüğü işgal edici anne modellerinde anneye ait olan öğeler bireyi o kadar kaplamaktadır ki annelik ile kadınsılık bir arada düşünülemez bir hal almaktadır (Sala, 2009). Bu sebeple Freud'un son basamak olarak nitelendirmesi hamilelik süreciyle birlikte kadın hem annesine cinsel anlamda sahip olma arzusundan hem de annesinin rahmine sahip olma arzusundan vazgeçebilir. Kadının kendi rahmini düşlemleyebilmesi ve otoerotik yatırımı ancak böyle mümkün olacaktır (Tunaboğlu İkiz, 2004). Dolto da benzer bir şekilde anneliğin dönüştürücü gücüne vurgu yapmaktadır. Kadının çocukluğundan kalan ödipal yansımaların anne olmasıyla birlikte son bulduğunu söylemiştir (Abrevaya, 2002).

2.2. Sigmund Freud Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Bireyin biyolojik, sosyal ve psikolojik gelişimi kendi içinde dönemlerle değerlendirilir. Bu dönemlerse birbirinden ayrı değil birikimli şekilde ilerlemektedir. Eklektik bakış açısı sunup bireyin üç yönüne vurgu yapan yaklaşımlar, bireyi açıklamakta daha etkili olmaktadır (Atkinson ve Hilgard 2017).

Freud, çocukta psikolojik gelişimi tanımlarken cinsel gelişimi de dâhil etmiştir ve beş döneme ayırarak psikoseksüel gelişim kuramını ortaya koymuştur (Delgado, Strawn ve Pedapati 2017). Bu beş dönem çocuğun biyolojik özelliklerini ve ihtiyaçlarının doyumunu da içermektedir.

Oral dönemde haz bölgesi ağız ve çevresidir. 0-1 yaş aralığını temsil etmektedir. Bebek dünyayı oral yollarla tanır. Temel ihtiyaçlarını ağız yoluyla giderir (Freud, 1905). Bebek bu evrede annesini emer ve emme yoluyla haz alır. Dişleri çıktıktan sonra da çiğneme ve ısırma yoluyla hazzını devam ettirir. Oral dönemde ihtiyaçlarını karşılayan anne ile bağ kurar. Bakım veren ile bebek arasındaki bağlanma emniyet, güvende olma, korunma gibi birçok temel unsuru da içinde barındırmaktadır. Bebek anne karnından dış dünyaya adım attığı andan itibaren ona bakım ve sevgi veren nesne ile bağ kurmakta, kurduğu bu bağ

sayesinde büyüyüp gelişmektedir (Delgado ve diğerleri, 2017). Çocuk bu sağlıklı büyümeyi gerçekleştiremezse bağlanma bozuklukları meydana gelir. Ayrılık kaygısı ve depresyon da bununla ilintilidir. Oral dönemde yaşanan sorunlar ve takılmalar, yetişkinlik yıllarında oral yollu örneğin sigara gibi bağımlılıklara sebep olmaktadır. Bakım verenle kuramadığı sağlıklı bağlanmayı ve oral yollu hazzı bağımlılıklarla doldurmaya çalışır.

Anal dönem, tuvalet eğitimi de içinde barındıran boşaltım sistemindeki kasların kontrol edilmeye başlandığı zaman dilimidir. 1-3 yaş aralığını temsil etmektedir. Kontrol edebilirlik ile birlikte; birey olma, anne ile bütün olmaktan özerkleşmeye doğru adım atılır (Santrock, 2011). Çocuk anal dönemde boşaltım sistemi kaslarında kontrol kazanmaktadır. Bu kontrol becerisiyle birlikte çocuk ilk defa kendi arzusuna göre bir eylem deneyimlemektedir. Kısacası tuvalet ihtiyacını karşılamakta yer, zaman, süre kavramları çocuğun isteğindedir. Tuvalet eğitimi ile birlikte de kurallar, cezalar ve yaptırımlar artık daha önemli anlamlar teşkil etmektedir. Bu dönemde anne babanın tutumu çocuğun kişilik yapısını şekillendirmektedir (Flament, Koby, Rapoport ve Berg, 1990). Aşırı koruyucu ve müdahaleci tutumlarla yetiştirilen çocuk, obsesif kompulsif özellikler göstermektedir. Ayrıca aile ortamından sıcaklık ve yakınlık göremeyen, ilişkilerin sık ilerlediği ailelerde de obsesif kompulsif bozukluğun biriktirici alt tanıları görülmektedir (Ersin, 2017)

Fallik dönem, merak ve keşfin de etkisiyle cinselliğe olan ilginin arttığı üç altı yaş arasına denk gelmektedir (Geçtan, 2017). Çocuk; cinsel organlara, işlevlerine, farklılıklarına ve benzerliklerine olmak üzere birçok konuda soru sorar. Bu soru ve cevaplarla da “yetişkin cinselliği”ne temel atılır. Bedenini tanır, kendi hemcinsleri ile özdeşim kurar. Fallik dönemdeki çocuk, cinsel bölgelerinin uyarımını keşfeder ve ilgisini bu noktalarda yoğunlaştırır. Elini sürekli cinsel bölgelerine götürür, sürtünür vb. yollarla haz yaşar. Büyükleri tarafından ayıplanma, uyarılma veya cezalandırma sonucu ise mastürbasyona ilişkin suçluluk duygusu yaşar (Freud, 1986).

Oidipus kompleksi de fallik dönemdeki bir diğer olgudur. Karşı cinsteki ebeveyne yönelik cinsel merak ve isteğin, hemcins ebeveyne tarafından cezalandırılacağına yönelik korkuyu içerir. Bu korkuyla beraber hemcins ebeveyne agresif davranışlar sergilenir ve karşı cinsteki ebeveyne kur davranışlarında bulunulur (Miller, 2008).

Kastrasyon korkusu, oidipus kompleksi ile eş zamanlı gerçekleşme ihtimali olan bir korkudur. Cinsel organının cezalandırmak amacıyla kesilmesine, koparılmasına, alınmasına yönelik korkudur (Miller, 2008). Bu dönemi sağlıklı atlatamayan, meraklarını sağlıklı kanallarla gideremeyen bireyde nevrotik özellikler oluşur. Yetişkinlikte cinsel kimlik sorunları yaşar. Dış dünya ile iç dünya arasındaki ilişkiyi sağlıklı bir zeminde kurması

zorlaşır.

Gizil (latent) dönemde cinsel dürtüler yerini sosyal meraka ve öğrenmeye bırakır. 6-11 yaş aralığına denk gelmektedir. Cinsel dürtülerin durgunlaşmasıyla okul çağında olan çocuk arkadaş grubu edinmeye ve derslerde başarılı olmaya çaba gösterir. Kendi cinsinden olan ebeveynle özdeşim kurarak sosyal rolleri ve kuralları öğrenir, uygular. Okul ve sosyal çevre çocuğın toplumla iletişim kurmaya başladığı ilk adımlardır. Yeni kuralları öğrenirken ve topluma uyum sağlarken utandırma ve suçlayıcı tavır çocuğın zdenetimine, öz disiplinine ket vurabilir. Ayrıca ie dönüklüğünü destekleyebilir. Bunların yanında merak ve yeni bilgi edinme motivasyonunu düşürerek aşağılık kompleksine sürükleyebilir. Bu da okul ve sosyal becerilerini etkileyebilir. İleriki yaşlarında topluma uyumsuzluğuna, başkaldırıcı tutum ve davranışlarına alt yapı oluşturur.

Genital dönem, 11 yaştan sonrasıdır. 11 yaş ile başlayan bu süreç genç yetişkinliğe kadar sürmektedir. Beslenme yollarından yani hayatta kalma ihtiyaını karşılamakla alınan haz ile başlayan süreç boşaltım yollarına yani kasları kontrol edebilme özerkliğiyle devam etmiş; ardından cins özelliklerinin anlamlandırılmasıyla cinsiyet organlarından alınan hazzla geçmiştir. Okul çağının başlamasıyla sosyal çevreye geçip durgunlaşan çocuk son olarak yetişkin özelliklerini yavaş yavaş ergenlikle birlikte kazanmaya başlar. Çeşitli cinsiyet hormonlarının da etkisiyle yetişkin cinselliğine adım atılmış olur. Fizyolojik zellikleri de bununla birlikte gelişir. Bu dönemde önceki dönemde çözülmeyen problemler tekrar ortaya çıkmaktadır. Bu dönemin amacı olarak cinsel dürtüler artık anne- babadan sosyal çevredeki kişilere yönelmedir. Karşı cinsle ile iletişim başlatma, sürdürme ve geliştirebilme önemli bir olaydır. Ebeveyne karşı bağımlılık kopar ve kendi sosyal ortamına kaynaşır. Ergen bu dönemde anne baba imgesinden sıyrılarak kendi otorite fiğrlerini arar, gruplara katılır. Haz kaynağını kendinden dış dünyaya çevirir. Burada ergen hem fiziksel hem de toplumsal olarak cinsinin gerekliliklerini yerine getirmeyi öğrenir. *“Freud’a göre olgunluk iki ölçütle belirlenir. Sevebilmek ve çalışabilmek”* (Geçtan, 2017 s. 41). Bu olgunlaşma sürecinde ergen doğal olarak rol karmaşaları ve tkezlemeler yaşamaktadır. Kimi roller benimsenir. Kimileri terk edilir. Kimi düşüncelerden yararlanır kimilerinin zararıyla yüzleşir. Bu noktada sağlıklı bir kimlik oluşturamayan ergende yetişkinlikte kimlik karmaşaları meydana gelir. Toplum içinde kendine yer bulmakta, romantik ilişki kurmakta sorunlar yaşar.

2.3. Melanie Klein, Nesne ve Nesne İlişkileri Kuramı

Klein (1882-1960) 1882 yılında Viyana’da doğmuştur. Henüz daha genç yaşlardayken ailesindeki fertleri çeşitli sebeplerle kaybeder ve genç yaşta evlendirilir. Bu mutsuz evliliğinden üç çocuğu olmuştur ve ağır bir depresyon geçirirken Freud’un kitaplarına merak salar, Başvurduğu bir hekim Klein’ı Ferenczi’ye yönlendirir. Bu şekilde analiz sürecine başlamıştır. Ferenczi ise onu çocuk psikanalizi uygulamalarına teşvik etmiştir. İlk sunduğu makalesi olan Bir Çocuğun Gelişimi’nde ise kendi küçük oğlunu anlatmaktadır (Demirörs, 2022 s. 41). Sorunlu evliliğini daha fazla sürdüremez ve ayrılarak Berlin’e taşınır. Analiz sürecine bu sefer Karl Abraham’la başlar ancak Abraham’ın vefatı üzerine yine bir kayıp ile karşılaşır. Bu kayıptan sonra Ernest Jones’un davetiyle Londra’ya yerleşerek analizine onunla devam eder. Bir süre sonra da kendi ekolünü oluşturur. Klein’in yaşadığı kayıplar devam etmektedir ve büyük oğlunu bir kazada kaybetmiştir (Sivri, 2023). Oğlunun ölümü teorisinde büyük dönüşümlere sebep olmuştur. Daha fazla suçluluktan, şükrandan, borçlu hissetmekten ve pişmanlıktan bahseder. Büyük kızı da kendi gibi psikanalist olur ancak karşıt grupta yer alır ve çatışmalı ilişkileri Klein vefat edene kadar sürer, annesinin cenazesine katılmaz. Avusturya’nın işgaliyle birlikte İngiltere’ye çok sayıda analist göç etmiştir. Bunlardan biri de Anna Freud’dur. Anna geldiğinde Klein’in görüşleri bulunan bölgeye hâkimdir ve güç çatışmaları yaşanmaya başlanır. Dolayısıyla Kleincılar ve Anna Freudcular olarak ikiye ayrılmışlar. Bunun yanı sıra Winnicott’ın da içinde bulunduğu üçüncü bağımsız bir grup oluşmuştur. Aslında sert katı Freudcular tarafından ciddi bir şekilde eleştirilmiş olmasına rağmen Klein, Freud’un görüş ve kuramlarından kendi kuramında oldukça faydalanmıştır (Zabcı, 2022).

Klein ve onunla aynı grupta yer alan diğer araştırmacılar Oidipus öncesi gelişim süreciyle daha fazla ilgilenmiştir. Bu araştırmacılar dürtü kuramından çok içselleştirilmiş nesnelere ve bu nesnelerle kurulan ilişkilere odaklanmıştır. Nesne ilişkileri kuramı dürtülerin bir ilişki varsa var olacağını; dürtünün bir gerilim boşaltma amacından ziyade nesne arayışı için var olduğunu savunmaktadır (Geçtan, 2017 s. 108). Buna göre benlik gücü yansıtma (projection), içe alma (introjection) gibi savunma mekanizmalarını kullanarak nesneyi, yani kişiyi ya da kişi ile olan ilişkiyi değil kişi ile olan ilişkinin imgelerini bilinçdışına kaydetmektedir (Klein, 1935. s. 287). Bu içselleştirilmiş nesneler, aynı savunma mekanizmaları tekrarlanarak hayat boyu döngüsel olarak devam etmektedir. Bireyin hayatındaki en önemli nesne ise yaşam ve ölüm dürtüsünü yansıttığı anne, annenin memesi ve babadır. Bu nesneler bebek tarafından içselleştirildiğinde hem hazza -buna Klein iyi meme demektedir- hem de acıya -kötü meme- neden olduklarını düşünür (Klein ve Khan,

1975). Kendilik ile özdeşleşip artık bir bütün olarak, birbirinden ayrı düşünülemez hale gelmektedir. Klein'a göre nesnelerin durumu, bireyin ruh sağlığı için birincil öneme sahiptir. İyi nesneler ile özdeşleşim kendiliğin yaşam serüvenindeki olay ve durumları bir bütün olarak algılamasını sağlamaktadır. Kötü nesnelerle özdeşleşmenin çoğunlukta olduğu durumlar ise bireyde dayanılmaz bir endişeye ve kişilik yapılanmasının parçalanmasına sebep olmaktadır (Spillus, miton vs. 2011).

Nesne ilişkileri kavramını Freud kullanmış olsa da kuram hâline getiren ve sonraki kuramcılar tarafından da kabul edilen hâli Melanie Klein'a aittir. Klein, yukarıda da bahsedilen gelişim sürecine etki eden dürtü, düşlem ve birincil bakım veren ile olan etkileşimi paranoid- şizoid konum ve depresif konum olmak üzere iki konum ile ifade etmektedir. Sağlıklı bir gelişim için bireyin paranoid- şizoid konumdan depresif konuma doğru ilerleyebilmesi gerekmektedir. Klein'ın tarif ettiği yaşamın ilk 3-4 ayına tekabül eden paranoid- şizoid konumda baskılanma, bekletilme, memeden ya da bakımdan yoksun bırakılma durumlarına karşı kötülük görme (perseküsyon) kaygısı hâkimdir. Bu durumları yoğun bir şekilde yaşayan birey nesneye yönelik çatışmalı duygularıyla baş edebilmekte dolayısıyla paranoid- şizoid konumdan depresif konuma geçişte zorlanmaktadır. Bu sebeple sağlıklı gelişim için nesneye yönelik nefret-sevgi ve daha sonrasında haset-şükran diyalektiğini yönetebilme yetisi bir diğer önemli husustur. Depresif konuma gelindiğinde ise bu çift kutuplu yapının bütünleştirilebilme kapasitesi ruhsal gelişimin son aşaması olarak tanımlanmıştır (Klein, 1959).

Yaşamın ilk aylarında bebek içten gelen açlık, susuzluk gibi biyolojik ve sevgi, sıcaklık, yakınlık gibi psikolojik ihtiyaçlarını ağlayarak çeşitli sinyallerle iletmektedir. Bu ihtiyaçları zamanında karşılayan nesne; bebeğin ruhsallığında iyi nesne olarak yer edinmektedir. Ancak bu ihtiyaçlar zamanında ve yeterli düzeyde karşılanamazsa kötü nesne olmaktadır. Bebek iyi olandan, onu hayatta tutandan, haz sağlayandan mahrum kalmamak ve ona zulmeden, hoşnutsuzluğa sevk eden kötüden uzaklaştırabilmek için bölme (splitting) işlevi kullanmaktadır (Klein, 1946). Bu sayede doyum sağlayan ve doyum sağlamayan olmak üzere iki ayrı nesne olarak nesneyi bölmektedir. Bölme işlevi ruhsal gelişimin sonraki evresinde bütünleştirme işlevi için ön koşul teşkil etmektedir. Bölme işlevi sayesinde bebek zarar görme, yok olma/edilme gibi psikotik kaygılardan korunmaya çalışmaktadır. Bu kaygıların sebebi henüz ben ve öteki ayrımı yapamayan bebek için nesneyi kötü olarak algılamaktan ziyade bebeğin kendi agresyonunu nesneye yansıtmasından ileri gelmektedir. Bu yansıtılan öğeler sebebiyle hem nesne hem de benlik çarpıtılarak şekillenmektedir. Bu kaygıyla baş etmenin en arkaik yöntemi ise ruhsal gerçekliğin inkârı ile mümkündür. Dış

gerçeklikteki olay ve durumlar inkâr edilir; bu en şiddetli psikozların temel taşıdır. İçten gelen zarar görme, yok olma/edilme sanrıları dışarı yansıtılarak kaygı hafifletilmeye çalışıldığında ise paranoya oluşmaktadır (Segal, 1954).

Benlik gelişimi ve fizyolojik gelişim için ortam ve koşullar elverişli olduğu takdirde ideal nesne ve yaşam dürtüsü kötü nesne ve ölüm dürtüsüne galip gelmektedir. Bu sayede iyi nesne ile özdeşim gerçekleşir. Özdeşim gerçekleşmesi sağlıklı benlik gelişimine katkı sağlamaktadır. Sağlıklı benlik gelişimi iyi nesneye olan güveni arttırmakta, güven duygusu sayesinde kötü itkilerin yarattığı kaygı daha az hissedilmektedir. Kaygının azalmasıyla birlikte kötü nesneye yönelik dış yansıtma savunması azalacaktır. Bebeğin kendi içindeki ölüm dürtüsüne olan tahammülü artmakta ve bölme işlevi ile paranoid korkular azalmaktadır (Segal, 1973).

Altıncı aydan itibaren ise depresif konum başlamaktadır. Depresif konum, oral döneme denk gelmektedir. Bu dönemde bebek sevgi ve fiziksel ihtiyaçları için yiyip yutma yani oral içe atma mekanizmasını aktif bir şekilde kullanmaktadır. Bu dönemde anne ile özdeşleşen bebek iyi ve kötü nesne bütünleştirmektedir. Anneyi bir bütün olarak algılamaya başlamakla birlikte anneye duyulan ihtiyaç, bağımlılık hâli de algılanmaktadır. Yansıtma mekanizmaların azalmasıyla birlikte bebek annenin kendine ait olan elini, yüzünü, gözlerini, memesini, bağımsızca hareket edebilmesini, bırakıp gidebildiğini fark etmeye başlamaktadır. Oral içe atmacı mekanizmanın tümgüçlü (omnipotent) ve güçlü yıkıcı dürtüye sahip olması ayrıca hem iyinin hem de kötünün aynı nesneye ait oluşu o nesneye yönelik saldırgan dürtülerden dolayı yok edilmiş gibi düşlenmektedir. Bebeğin kendi yıkıcı dürtüsü sebebiyle kaybettiğini düşündüğü iyi nesneye yönelik olarak yas ve özlem duyguları yine depresif bir duygu olan suçluluk duymaya sebep olmaktadır. Bu suçluluk duyguları sebebiyle depresif ruh hâli ortaya çıkmaktadır (Klein, 1948). Annenin gösterdiği bakım ve sevginin sürekliliği sayesinde ise şükran duygusu gelişmeye başlamaktadır. Aynı nesneye duyulan sevgi ve nefret duyguları bebekte “ambivalans” bir hal yaratmaktadır. Nefret ve saldırganlık duyguları bebekte yıkıcı fanteziler doğurmakta bu düşlem sebebiyle anneye zarar verme, anneyi tahrip etme kaygısı ortaya çıkmaktadır. Bu kaygılardan temellenen suçluluk duygusu üst benlik gelişiminin temellerini oluşturmaktadır (Klein, 1929).

Depresif duygu-durumu deneyimleyen bebekte tahrip ettiği nesneyi onarma, tamir etme arzusu harekete geçmektedir. Depresif kaygıların zaman içinde yatıştırılması ve bebeğin iyi nesneler hem içsel hem de dışsal dünyada yeniden kazandığına yönelik inancı bu onarım arzusuyla mümkündür. Bebek için onarmanın gerçekleşmesiyle umudun, onaramama durumunda ise çaresizliğin ilk tohumları atılmış olur (Klein, 1929).

2.4. Donald W. Winnicott ve Yeterince İyi Annelik

Donald W. Winnicott (1896-1971), uzmanlığını pediatri üzerine yapmıştır. Bu sayede anne ve bebeklerle yakından çalışmış, psikanalitik merakının konusu anne ve bebekler olmuştur. Winnicott, Strachey ile 10 yıl süren sonrasında ise Riviere ile analiz sürecinden geçmiştir. 1936-1940 yılları arasında Klein'dan süpervizyon almıştır. İngiliz Nesne İlişkileri Okulu'nun Klein'dan hemen sonra öne çıkan ismi olmuştur. 1945 yılı sonrası yayımladığı makaleler Kleinyen ve Freudyen kuramdan ayrılışının sinyallerini vermiştir. Gelişim ve psikopatolojinin genel bir kuramına doğru yol almıştır (Greenberg, 1983).

Winnicott, başlangıçta, yani bebek henüz yeni dünyaya geldiğinde, bebek diye bir şey olmadığını söylemiştir. Var olan şey bir “olma” halidir ve bu “olma” halinin devam edebilmesi için de “yeterince iyi anne”nin bebeği kucaklaması gerekmektedir. Bebek, annesel olan bu kucaklayıcı çevre içerisinde gelişir ve yaşamını sürdürür. Bu başlangıç halinde bebek, bakımverene mutlak bağımlılık duymaktadır. Gelişim devam ettikçe olma hali, olmaya devam etme haline evrilmektedir. Bu kucaklama deneyiminde üretilen en erken canlılık niteliği taşıdığı haldir. Kucaklayıcılık, yeterince iyi annenin sessiz ama aktif olduğu bir kapsayıcı tutum olarak tanımlanabilmektedir. Kucaklama sırasında yeterince iyi anne, bebeğin neye ihtiyacı olduğunu hissetmektedir ve bebeğin gelişimi için her türlü kolaylaştırıcı faktörü bebek fark etmeksizin arka planda halletmektedir. Bu his, doğuma yaklaşan son haftalarda ortaya çıkmaktadır. Anne tamamen içe döner, bebeğine döner ve akli bebeğinden başka bir şeyde olmaz. Bu psikolojik durum neredeyse bir hastalık düzeyindedir. Bu durum Winnicott tarafından (1956) “birincil annelik tasası” olarak adlandırılmıştır ve bebeğin yaşamı için temel olarak nitelendirmiştir. Anne, kendini bebekle bir hissederek, kendinden bir parçayı bebek ile karıştırır. Bu sayede anne ve bebek bir bütün olmakta, anne bebeğe uyum sağlamaktadır. Aksi takdirde bebek, anneden yabancı bir nesne olarak algılanmaktadır ve kendini diğerinde kaybetme deneyimi anneyi psikotik hale getirebilmektedir. Bebeğin yüzde yüz bakıma olan ihtiyacı azaldıkça kademeli olarak bu hastalık durumu ortadan kalkmaktadır. Winnicott (1956), bebeğe bakım veren kişinin bebeğin annesi olması gerektiğini de birincil annelik tasasına hasta olmadan ulaşabilen tek

kişi olması sebebiyle açıklamıştır. Bebeğin bu kapsanmadan aciz olduğu, yeterince iyi anneye sahip olmadığı durumlarda çökme korkusu meydana gelmektedir. Henüz daha bütünleşmemiş ve oluşma aşamasında olan benliğin parçalanmasına yönelik bir korku yaşanmaktadır.

Çöküş korkusu, ölüm ve boşluk korkularıyla aynı temeldedir. Bir kere bebeklikte gerçekleşmiş olan çöküş korkusu, ruhsallıkta kaydedilmektedir ve yetişkinlikte de bu çöküş tekralanabilmektedir. Ayrıca anne ile bir olma haline, erken dönemde uyuma yönelik herhangi bir başarısızlık bütünleşme süreçlerini etkileyerek psikozla sonuçlanabilmektedir (Winnicott, 1963).

Yeterince iyi anne, aslında tüm bu kaygıları ve deorganize yapıdakileri alıp organize eden konumundadır. Winnicott’a göre iki anne vardır. Bunları nesne anne ve çevre anne şeklinde tanımlamıştır. Nesne anne, içgüdülerin, iç dünyanın sunduklarıyla dünyayı algılayan annedir. Nesne anne içsel gerginliklerin boşaltılmasında katkı sağlamaktadır. Çevre anne ise bebeği koruyan ve bakım verendir. Bebek ile ilişkide bebeğin ruhsallığını doyurmakta, yakınlık kurmakta ve bakım görevlerini üstlenmektedir. Yani çevre anne, bebeği psikolojik olarak da “tutan” bir konumda yer almaktadır (Winnicott, 1955). Burada bahsi geçen “tutma” işlevi bebeğin biri tarafından korunup kucaklandığının bilincinde olmadan korunduğu durumdur. Tutma her şeyden önce annenin çocuğu için zihninde yer açabilmesi ve onu zihninde tutabilmesidir. Tutması ve onun öznelliğine yer açabilmesidir. Tutmanın gerçekleşebilmesi için annenin belli bir miktarda birincil annelik tasasına sahip olması gerekmektedir. Çünkü tutma; anne ile bebek arasındaki ilişkiden doğan bir benlik yapılanmasıyla ve annenin yenidoğan bebeğiyle özdeşleşim kurmasıyla ilgilidir. Annenin bakım verme sürecinde ve fizyolojik olarak korunaklı bir yapının oluşabilmesinde tutma temel unsurdur.

Tutma işlevi sayesinde bebeğin henüz farkında olmadığı bir ötekinin kucağında kendini bütünleştirebileceği yer sunulmaktadır. Tutma işlevine dair yaşanan başarısız deneyimler, bebekte düşünülemez bir kaygının, parçalanma duygusunun ve ruh ile beden ayrışması hislerini yaşatmaktadır (Winnicott, 1960). Winnicott’ın tanımladığı bir diğer işlev ise ayna rolüdür. Bu işlevi tanımlarken Lacan’ın ayna evresinden etkilenmiş olsa da burada kullanılan aynı, benlik gelişiminde annenin yüzünü dâhil etmesiyle ayrışmaktadır. Winnicott ayna rolünü anne, bebek ona baktığında bebeğin kendisini geri verme rolü olarak tanımlamıştır (Winnicott, 1968). Annenin yüzü, bebeğin kendini gördüğü ve kendini keşfettiği ilk aynadır. Winnicott, bu aynalama sürecinde bebeğin anlamlandırdıklarını “baktığımda görüyorum, demek ki varım.” şeklinde ifade etmiştir.

Annelik işlevleri sayesinde yaşamda “olma” deneyimine sahip olan çocuğun artık benlik kazanması ve anne olmadan da var olması gerekmektedir. Bu noktada devreye geçiş alanı girmektedir. Geçiş alanı, bebeğin ruhsal gerçekliği ile dışsal gerçekliklerin arasında konumlanmaktadır. Bu alanı ise oyun, yanılsamalı düşünceler ve simgelerle doldurmaktadır (Winnicott, 1971). Psikoloji biliminin doğasında olan diyalektik, geçiş alanında da mevcuttur; ben ile ben olmayan, düşlem ile gerçek, tüm güçlülük ile sınırlı güce sahip olma arasında olan bir konuma işaret etmektedir. Bu karşıtlıklarla başedebilme imkânını da yine geçiş alanının yaratılmasıyla mümkündür. Bebeğin dış dünya ile ilişkiye geçilebilmesi için başlangıçtaki anne-bebek uyumunun neredeyse eksiksiz olması gerekmektedir (Winnicott, 1951). Bebek, çevresel anneyi yeterince içselleştirilmişse, annenin yarattığı bu yanılsamalı ortamdan yavaş yavaş gerçek dış dünyaya dönebilmektedir. Destekleyen yeterince iyi anne içselleştirildiğinde annenin varlığına ihtiyaç duymadan kendi başına olma becerisi edinmektedir. Artık bu aşamada annenin rolüne karşı hayal kırıkları yaşamakta ve anneden vazgeçmeye başlamaktadır. Yeterince iyi anneden edindiği kucaklayıcılığı bebek devralarak dış dünyayı kucaklamaktadır. Geçiş olguları döneminde yeterince iyi anne bebeğin ihtiyaçlarına yüzde yüz uyum gösterememektedir, bir takım gecikmeler, aksamalar meydana gelmektedir. Winnicott’ın “kademeli adaptasyon başarısızlığı” olarak tanımladığı bu durum neticesinde bebek için ayrılık, farklılaşma gelişimi ortaya çıkmaktadır (Winnicott, 1949).

Yeterince iyi anne, bebeğinin limitlerini bilerek dış gerçeklik ile aşamalı bir şekilde adaptasyonuna yardım etmektedir. Ayrılık, farklılaşma ve dış dünya ile bağlantıya geçişte bebek, kendine bir geçiş nesnesi edinmektedir. Bu geçiş nesnesi, iç ve dış gerçeklikle bire bir ilişkili, yanılsama ve simge dönüşümü kapasitesiyle yakından ilgilidir (Modell, 1985). Bebeğin sahip olduğu ilk “ben olmayan” şey sınırsız çeşitliliktedir. Bu serüven bebeğin yaşamının ilk aylarında yumruğunu ağzına sokmasıyla başlamaktadır. Sonrasında yumuşak bir ayıya, bir oyuncak bebeğe ya da sert bir oyuncığa bağlanmaya kadar çeşitli nesneler deneyimlemektedir. Geçiş alanını Winnicott, “*birincil yaratıcılık ile gerçeği değerlendirme kapasitesi üzerine dayanan bir algı*” olarak tanımlamıştır. 4-6 ile 8-12. Aylar arasında uykuya geçişte yaşanan depresif anksiyeteye karşılık bebek, ilk “ben olmayan” nesnesini rahatlamak, uykuya dalarken tutunmak için kullanmaktadır. Çocuk yalnız kaldığında veya sıkıntılı bir olayla baş edeceği zaman sürekliliği sağlayan geçiş nesnesine sığınmaktadır. Bu noktada geçiş nesnesi, sürekliliğin ve nesne korunumunun temsilidir.

Winnicott, diğer psikanalistlerden farklı olarak, annelik işlevleri kavramını oluşturmuş ve bu işlevlere çok önem vermiştir. Çocuğunu yetiştirirken annelik işlevlerini kullanan,

gerektiği yerde sınırlı başarısızlıklarını gösterebilen, empatik öngörü ve kusursuz zamanlaması olan anneler için “yeterince iyi annelik” ifadesini kullanmıştır (Winnicott, 1953). Yeterince iyi anne sayesinde bebek, hem her ihtiyacının anında karşılandığı bir tümgüçlülük yanılsamasını, düşlem alanında yaşamayı tadacak hem de her talebine olumlu yanıt almayarak, hayal kırıklıklarını ve gerçek dünyayı öğrenecektir.

Annenin bebeğinden ayrışması gereken süreçte ayrışmaması, birincil annelik tasasını sürdürmesi bebeğin kendilik oluşumunu engellemektedir. Henüz arzuya dönüşmemiş her ihtiyacı ayrışma sürecine gelmiş bir bebeğe hala sağlandığı durumda tümgüçlülük duygusundan dış gerçekliğe geçiş mümkün olmamaktadır. Bu durum Winnicott’ın “sahte kendilik” adını verdiği bir kendilik oluşumuna sebep olmaktadır (Winnicott, 1954). Tam zıttı olarak yeterince iyi anne olamamış, bebeğin ihtiyaçlarının görülmediği çevrede bebek, gerçek ihtiyaçlarını ve arzularını gösterememekte, gerçek kendiliğini gizli tutup bastırarak çevre ile uyum sağlayabileceği bir “sahte kendilik” oluşturmaktadır. Ayrıca sahte kendilik sayesinde bebek, çevrenin ona sağlamadığı olumlu ortamı sürekli olarak kendine oluşturmaya çalışmaktadır. (Tura, 2022).

2.5. Wilfred Bion, Alfa-Beta Elamanları Ve Kapsayıcı İşlev

Bion (1897-1979) mühendis babasının işi sebebiyle Hindistan’ın İngiliz sömürgesi altında bulunan bir kasabada doğmuştur. Annesi dönemin şartları ve çocuk bakımı düşünceleri gereği mesafeli ve ketumdur. Evde bir de ablası ve bakıcısı vardır. Bakıcısı Bion’un hayatında önemli yer tutar ve bakım veren rolünü de o üstlenir. Bunun dışında ablası ile ilişkisi sığ düzeyde kalmıştır (Bleandonu, 1999). Bion okuması için İngiltere’ye yollandığında kaldığı yatılı okulun baskıcı ve dini eğitimi Bion’un hissettiği cinsel duygulara karşı suçluluk duymasına sebep olmuştur (Şeber, 2019). Birinci Dünya Savaşı’na da katılan Bion’un, yaşamındaki tüm bu olaylar kuramının temel dayanağı olmuştur. Savaş bittikten sonra tarih okumuş olsa da Freud’un yazılarıyla karşılaşır ve tıp okumaya başlar (Bleandonu, 1999). Psikoterapi eğitimini tamamladıktan sonra İkinci Dünya Savaşı’nın da başlamasıyla terapi gücünü askerlere çevirmiştir ve bu savaş sonucunda da kuramına çeşitli kavramlar eklemiştir. Savaş sonrasında – kızının doğumu sırasında eşinin vefat etmesinden sonra Melanie Klein ile analizlerine başlamıştır. Bundan sonra da Kleinyen ekolde ismi anılmaya başlamıştır (Bleandonu, 1999). Freud’un yazılarına karşı olan merakıyla başlayan psikanaliz süreci Klein ile devam etmiştir ve Bion da nesne ilişkilerine kuramında yer vermiştir.

Bion, literatürde de Klein ve Freud ile birlikte anılmaktadır. Bion nesne ilişkilerini kuramında “alfa ve beta işlev” olmak üzere iki kavramla açıklamaktadır.

Bion'a göre bebek, içerden ve dışardan gelen huzursuzluklarla çevrilidir, bu huzursuzlukların da anlamını bilemez. Yaşama boş bir levha olarak gelir ve bilişsel düzeyde bu huzursuzlukların anlamı yoktur. Bion bunlara “beta işlev” demektedir (Diem-Wille, 2011). Beta işlevine göre bebek kendisine fazla ve dayanılmaz gelen düşlemleri böler, sonra da anneye yansıtır. Beta işlevi kendini “eyleme vurma” olarak da göstermektedir. Huzursuzluklara ve anlamsızlıklara anlam verip bilişsel düzeye ulaşma eylemi ise anne tarafından gerçekleştirilir. Anne bebeğin fiziksel, duygusal ve henüz dürtüsel olan mesajlarını fark eder onlara uygun yansıtılarda bulunur. Bion annede bulunan bu dönüştürme ve yansıtma becerisini de “alfa işlevler” olarak adlandırmaktadır (Diem-Wille, 2011).

Alfa ve beta öğeleri anne ve bebek arasında duygu ve duyumların alışveriş görevini üstlenmektedir (Diem-Wille, 2011). Bu ilişki sırasında yansıtma yapılan kişinin ruhsallığı önemli rol oynamaktadır. Bebek, kendini anneden ayrı olarak algılayamaz. Dolayısıyla yansıtmalı özdeşim mekanizması tek ruhsallıkta ortaya çıkmak yerine anne-bebek çiftinin iki ayrı ruhsallıkta, kaynaşmış bir biçimde şekillenmektedir. Yansıtma ve uygun düşen tepkiler bebeğin huzursuzluklarını anlamlandırma becerisine katkı sağlamaktadır. Yani bebekteki beta elemanlar, annenin alfa işleviyle dönüştürüldüğünde bebek hem ruhsal hem duygusal olarak gelişimini sürdürmeye devam edebilmektedir. Anne; bebekteki yıkıcılığı içine boşaltmasına, yansıtmasına tahammül edebilirse sağlıklı gelişim adına olumlu adımlar atılmaktadır (Grotstein, 2003 s. 18). Aslında anne de bebekten aldığı yansıtmalı özdeşim girdilerini tahammül kapasitesi ile birlikte işleyip karşı yansıtmalı özdeşim yaparak bebeğin ruhsallığında alfa işlevi donanımı kazandırmaktır (Halifeoğlu, 2022 s. 116). Annenin tahammülüyle bebeğin beta öğeleri bir gerçeklik olarak dış dünyada kendine bir yer bulmaktadır. Bu sayede alfa öğeleri bireyi psikotik bozukluktan korumaktadır (Alvarez, 2017). Klein, bebeğin içten gelen ve baş etmekte zorlandığı malzemeleri birinci nesnesine aktarmasına yansıtmacı özdeşleşim demektedir. Bion da alfa işlevini yansıtılmalı özdeşim düzeneğine dayandırmaktadır ancak Klein'dan farklı olarak bebeğin ruhsallığının bağlı olduğu anneyi de etkin bir şekilde sürece dâhil etmektedir.

Bebek dünyaya emme (yemek) ihtiyacı, boşaltım ihtiyacı gibi çeşitli ön-kavrayışlarla gelmektedir. Bebek bu ihtiyaçlarının, isteklerinin, duyum ve duygularının kaynağını anlamlandıramamaktadır, farklarını ayırt edememektedir. Bu durumda bebek kendinde olan saldırganlığı, ilkelliği ve yıkıcılığı anneye yansıtmaktadır. Yansıtmacı özdeşleşim ile kendi baş edemediği güçlükleri anneye boşaltmaktadır (Charles, 2018 s. 184).

Bion, anne bebek çiftini alfa işlevleriyle çok yakından ilişkili olan bir diğer kavram kapsayıcılıkla açıklamaktadır. Kapsayan-kapsanan ilişkisinde, alfa ve beta elamanlar tek taraflı olarak bir kişide (annede ya da çocukta) temsil edilemez. Anne kapsayan, bebek de kapsanan konumundayken bebek de anneden kendi ruhsallığına gelen dönüştürülmüş öğeleri kapsamaktadır. Kapsayıcılıkta anne bebeğin sinyallerine duyarlıdır ve bu sinyalleri okumaktadır. Bebek de sinyallerine karşılık aldığı ve bunu boşaltabildiğinde rahatlamaktadır. Anne dönüştürme işlemini yaparken bebeğin sunduğu beta işlevleri kendi bedeninde, ruhsallığında kabul etmekte yani kendine almaktadır. Kabul edilen malzeme biliş düzeyine çıkarılıp bebeğe sunulduğunda sağlıklı bir gelişim devam etmektedir.

Annenin kapsayıcılık işlevi ve yansıtma özdeşleşim normal dışı seyirlerde ilerlediğinde patolojik etkiler meydana gelmektedir. Dış gerçeklik ve iç gerçeklik ayırımında sorunlar oluşmaktadır (Bion, 1967). Bion, Klein'in paranoid- şizoid evresine ve depresif konumuna da kuramında yer vermektedir. Şizofrenin nesne ilişkilerinin yansıması olduğunu söylemektedir. Depresyonun ise nesne ilişkisinden belli başlı doyumları almış ancak sahip olduğu farkındalık düzeyiyle duygularını daha acı hissetmektedir.

Yukarıda bahsi geçen alfa öğelerini Bion, annenin çocuğun ruhsal ve insani gelişmesinin en önemli belirleyicilerinden biri olarak görmüştür. Kuramını oluştururken kendine rehber edindiği bu iki kuramcıya ek olarak literatüre alfa ve beta elemanları kazandırarak psikanalitik ekolde ismi sıkça anılan kuramcılardan biri haline gelmiştir.

2.6. Eric Erikson ve Psikososyal Gelişim Kuramı

Eric Erikson (1902-1994) Almanya'nın Frankfurt şehrinde, Danimarkalı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Doğumundan birkaç ay sonra anne-babası boşanmış ve annesi üç yaşına kadar tek başına büyüttüğüdür. Annesi Erikson üç yaşındayken bir pediatrist ile evlenmiştir ve Erikson üvey babasını gerçek babası sanarak büyümüştür. Hem Yahudilerden hem de Almanlardan farklılaşan özellikleri sebebiyle dönemin şartlarında ileri sürdüğü kimlik karmaşasını tezini bizzat kendisi yaşamıştır. Erikson çevresindekilerin doktor olmasına istemesine karşın çocuk portreleri yapan bir sanatçı olmayı tercih etmiştir. Erikson, Viyana'ya Psikanaliz Enstitüsü'ne eğitim almaya gelen Amerikalıların çocuklarına sanat eğitimi verirken rastlantısal gerçekleşen bir tanışıklık enstitüye kabulü ile sonuçlanmıştır. Analiz sürecini tamamladıktan sonra Boston'daki ilk çocuk analisti olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda psikolojik olarak etkilenmiş Amerikan askerleri ile "travma sonrası stres bozukluğu" üzerine çalışmıştır. Dakota'da çeşitli yerli grupların çocuk yetiştirme uygulamalarını incelemiştir. Normal ve ruh sağlığı bozulmuş çocukların

oyunlarını gözlemlemiştir.

Kimlik karmaşası yaşayan ergen gruplarını da incelemiş, bunun sonucunda elde ettiği bilgilerle kuramının temeli oluşturmuştur. Amerika'daki hızlı sosyal değişim, kuşak farkı, ergen suçları, cinsiyet rolleri gibi konularla da çalışmıştır. Erikson kuramında yeni yürümeye başlayan bebeğin çıkardığı konuşma seslerinden aldığı oral haz ile ebeveynleri ve diğer sosyal çevresindekilerle konuşarak kurduğu ilişkisini karşılaştırmaktadır (Erikson, 1963). Kişisel ve sosyal yansımaların fiziksel olgunlaşmaya olan etkisini vurgulamış, buna göre çocuk için her olgunlaşma adımı yeni bir beceriyi de yanında getirerek toplum ile dil aracılığıyla iletişime geçmesini sağlamaktadır. Psikososyal gelişim, aşamalı ve üstüne koyarak ilerleme ilkesine göre çalışmaktadır. Her dönem, kendisinden sonra gelecek olan dönem için bir basamak oluşturmaktadır ve bir dönem önceki dönemin etkisi ile şekillenmektedir. Yani önceki dönem sonraki dönemlerde gelişecek olan çekirdek özellikleri taşımaktadır.

Erikson'a göre bireyin, olgunlaşma ve toplumun beklenti ve değer yargılarına uyumlanması için geçirdiği sekiz bunalım ya da sorun oluşmaktadır. Her sorun yaşam dönemlerinde belli bir evrede daha belirgin olmakla birlikte gelişim sürdükçe, yani yaşam boyunca görülmektedir. Erikson'un basamakları zamanla sınırlı olmayıp gelişimin sürekli olduğunu söylemektedir. Her bir sekiz dönem o döneme özgü olan çekirdek bir çatışmayı ve bu çatışmanın çözümü içermektedir. Bu çatışma- çözüm diyalektiği benliğin ruhsal ve toplumsal gelişme sürecinde içerisinde aşılması gereken bunalım- ilerleme olarak meydana gelmektedir. Her dönem bir olumlu bir de olumsuz karşıt iki uçtan oluşmaktadır. Bu çatışmalı durum hiçbir zaman bütünüyle tamamlanmasa da önemli olan olumlu niteliğin olumsuzla üstün gelebilmesi olarak yorumlanmaktadır. Her şeye rağmen olumsuz nitelik çekirdek olarak bireyde var olmaya devam etmektedir. Birey, bazı sorun ve bunalımları bir dönemden ötekine taşıyabilmekte ya da ağır bir stres altında aşmış olduğu sorunlar yeniden ortaya çıkabilmektedir. Bu aşamaların kat edilmesiyle birlikte benlik gelişimi evreler halinde adlandırılmıştır. Erikson'un psikososyal gelişim kuramında göze çarpan bir diğer kavram benlik kimliğinin (ego identity) gelişimidir. Bu kavram kuramın önemli parçası olan sosyal etkileşim ile edinilen bilgiler, deneyimler nedeniyle sürekli değişen bilinçli benlik duygusunu ifade etmektedir. Kimlik, psikolojik ihtiyaçlar, sosyokültürel ve biyolojik süreçlerle birlikte şekillenmektedir.

Erikson, Freud'un psikoseksüel gelişim kuramındaki belli dönemlerde baskın olan vücut bölgeleri düşüncesine de katılmaktadır. Bu vücut bölgelerinin ise kendine özgü davranış şekilleri ortaya çıkardığını savunmaktadır. Oral bölgenin baskın olduğu dönemde

yutarak içe alma (inkorporasyon), anal bölgenin baskın olduğu dönemde dışa atma (eliminasyon) ya da tutma (*retansiyon*) davranışı görülmektedir. Erikson'a göre gelişim döneminde haz bölgesine yönelik temel işlevler bütün organizmaya yayılmakta ve organizmaya hâkim olan işlev biçimi halini almaktadır. Bunun yanı sıra erojen bölgelerin işlevini toplumsal hayatla da bağdaştırmaktadır ve oral dönemde olan bebeğin besin alma ve beslenme yoluyla ilişkiye geçtiğini düşünmektedir.

1. Evre: Güvene karşı güvensizlik (0-1,5 yaş) Doğumdan bir buçuk yaşına kadar süren bu dönem Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına göre oral döneme denk gelmektedir. Güven kavramı ötekine duyulan güvenin yanında kişinin kendine yönelik oluşturduğu güven olarak da tanımlanmaktadır (Evans, 1967). Bu evrenin kazanımı umuttur (Postacı, 2022). Bu dönemdeki birey dışarıdan gelecek temel bakıma ve korunmaya bağımlı haldedir. İçe alma süreci hem beslenme şeklinde ağız yoluyla hem de diğer duyu organları ile gerçekleşmektedir. Bebek duyuları yoluyla yeni edindiği bilgi ve birikimi içselleştirmektedir. Temel bakım verenin sürekliliği ve niteliği bireyin kendisi ve çevresine yönelik olan temel güven duygusunu oluşturmaktadır. Bebek, anneden veya birincil bakım vereni tarafından aldıklarıyla daha sonraki yaşam sürecinde ötekine verici rolünün temellerini atmaktadır. Bir başka ifade ile bebeğin çevresindeki bireylerle kurduğu ilişkiler toplumsallaşmanın temellerini oluşturur (Kara ve Yurtsever, 2020; Senemoğlu, 2020). Güvensizlik duygusu baskın geldiği takdirde birey engellenmiş, içe kapanık, şüpheli bir hale sahip olabilmektedir.

2. Evre: Bağımsızlığa karşı utanç ve kuşku (1,5-3 yaş) Freud'un psikoseksüel gelişim kuramının anal dönemine karşılık gelmektedir. Gelişen motor becerileri sayesinde yürüyebilen, kelime dağarcığı genişlediği için kendini ifade edebilen, tuvalet kontrolüne başlayabildiği bir dönemdir (Widick, Parker ve Knefelkamp, 1978). Bu kazanımlarla birlikte artık anneden bağımsız olarak hareket edebilmeye ve başkaları ile kendi başına iletişim kurmaya başlayabilmektedir. Bu evrenin kazanımı irade sahibi olabilmektir. Fiziksel ve psikolojik olarak bağımsızlaşan çocuğun kişiliği için de yeni ihtimaller meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra anneden bağımsızlaşma sürecinde ayrılık kaygısı, tuvalet ile ilgili çeşitli zorlanmalar da ortaya çıkabilmektedir. Bu evrede irade çatışmaları da yaşanabilmektedir. Eğer ilk evrede güvensizlik duygusu baskın gelmiş veya tuvalet becerisi erken başlatılmış ya da katı bir şekilde çocuğun iradesi devre dışı bırakılmaya zorlanmışsa bağımsız olmaya karşı kuşku ve utanç duygusu ortaya çıkmaktadır (Crain, 1987). Çocuk kendi iradesinde olan tutma ve dışa atma davranışlarını düzenlemede başarısız olduğu takdirde Freud tarafından tanımlanan aşırı kontrolcülüğe, pasaklılığa, cimriliğe, saplantı ve

zorlantılara sebep olabilmektedir.

3. Evre: Girişkenliğe karşı suçluluk (3-5 yaş) Freud'un psikoseksüel gelişim kuramının fallik dönemine karşılık gelmektedir. Motor ve dil gelişimi devam eden, bağımsızlığı artan ve yeni sosyal ilişkiler edinen çocuk artık bir kimliğe sahiptir ancak nasıl bir insan olacağını bulmak zorundadır. Bu evrenin temel kazanımı amaç sahibi olmaktır. Çocuk, bu evrede anne-babası ile özdeşim kurmaktadır. Erikson Freud'un Oidipus kompleksini genel hatlarıyla benimseyerek birçok sosyal bileşenle bu kavramı desteklemiştir. Psikososyal deneyim içerisinde çocuk pasif olmaktan çıkıp aktif bir tutum sergilemektedir. İnisiyatifi ele almakta, işgal etmekte, hedefler oluşturup bunları yapma eylemini gerçekleştirmektedir (Crain, 1987). Girişken tavırlarda bulunan, fiziksel olarak hareketli, biliş ve yaratıcılık seviyesi yüksek olan çocuk imgelemdeki gelişmeleriyle desteklenmektedir. Bu girişkenlik karşısında cinsel fantezileri, duygu, düşünce ve davranışları sebebiyle cezalandırılmasıyla aşırı vicdan ile suçluluk yelpazesi arasında bir noktada konumlanabilmektedir.

4. Evre: Başarıya karşı aşağılık duygusu (5-11 yaş) Freud'un kuramındaki gizil (latent) dönemine denk gelmektedir. Üretken çağ olarak da ifade edilmektedir. Artık okul çocuğu olan ve hem arkadaş hem yeni otorite figürü öğretmenin hayata eklenmesiyle sosyal çevresi çeşitlenmektedir. Bu evrede anne-baba ile olan özdeşim bir kenara bırakılıp yerini öğrenme, merak duyguları kaplamaktadır. Bu evrenin kazanımı yeterliliklerdir. Çocuk yeni araç gereçleri kullanmayı öğrenmektedir. Başarılı deneyimler sonucunda çalışkanlık, yeterlilik, egemen olma hali hâkimken başarısızlık sonuçlandığında aşağılık duygusu ortaya çıkmaktadır.

5. Evre: Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası (12-18 yaş) Freud bu yaş aralığını genital dönem olarak adlandırılmaktadır. Erikson bu evreyi anlatırken Amerikan kovboylarından bir sözü alıntılanmaktadır; *“olmam gereken kişi değilim, olacağım kişi değilim ama olduğum kişi de değilim”* (Erikson, 1959 s. 93). Hızlı fiziksel büyüme ve değişim, cinsel olgunlaşma ile birlikte birey kim olduğunu sorgulamaktadır. Artık cinsel, mesleki ve toplumsal olarak değerlere, ögelere sahiptir. Kendi benlik imgesini oluştururken çeşitli rol modeller edinir ve oluşturduğu imgeyi bir başkasının nasıl görüp nasıl değerlendirdiği önemli hale gelmektedir (Erikson, 1968). Çeşitli deneme yanılgılar, ebeveynlerden ve toplumdan ayrı düşünme hali kimlik kargaşaları yaratmaktadır. Yaşanan bocalamalı durum ruhsal çökkünlük, uyum problemlerine sebebiyet vermektedir.

6. Evre: Yakınlık kurmaya karşı yalıtılmışlık (18-40 yaş) genç yetişkinlik dönemi olan bu evrede temel kazanım sevgidir. Artık birey kendi kimliğini bir başkasının kimliğiyle

birleştirmeye, yakın ilişkiler kurmaya hazırlanmaktadır. Bunu yapabilmesi için kendi kimliğini yitirmek ile ilgili kaygısının olmaması gerekmektedir. Bu kaygı, yakın ilişkiler kurmaktan kaçınmaya, başarısızlığa sebebiyet vermektedir (Erikson, 1964, ss. 127–128).

7. Evre: Üretkenliğe karşı durgunluk (40-65 yaş) yetişkinlik dönemi olan bu evrede temel kazanım ilgidir. Yetişkin insan kendisine bir konuda ihtiyaç duyulmasını beklemektedir. Kendinden sonraki kuşağa bilgi, birikim aktarmak ve rehberlik yapmak istemektedir (Erikson, 1959, s. 97). Bu evrede topluma fayda sağlayamadıklarını düşündükleri durumlarda durgunluk ortaya çıkmaktadır (Erikson, 1963, ss. 266–267).

8. Evre: Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (65 yaş ve üzeri) bu evrenin temel kazanımı bilgeliktir. Yaşamı boyunca oluşturduğu benliği, acısıyla tatlısıyla bir bütün olarak kabul edebilmesiyle birlikte birey yaşama daha olumlu bir perspektiften bakabilmektedir. Ölüm ile ilgili bir kaygı majör oranda hissetmemektedir. Benlik bütünlüğünün kabul edilemediği ve yeni baştan yaşamak ile ilgili arzuları olan birey ise umut yitimi ve ölüm korkusuyla yüzleşmektedir (Erikson, 1963, ss. 268–269).

2.7. John Bowbly ve Bağlanma Kuramı

John Bowbly (1907-1990) 1907’de İngiltere Londra’da dünyaya gelmiştir. Ebeveynlerin ilgisinin çocukları şımarttığını düşünen bir anne tarafından günde sadece 1 saat görülerek büyümüştür. Bowlby’nin birincil bakım vereni olan bakıcısı, Bowbly henüz dört yaşındayken evden ayrılmıştır ve bu ayrılma Bowlby’nin bunu daha sonraları bir travma olarak tanımlamasına yol açmıştır. Yedi yaşında yatılı okulda kalmaya başlamış ve bu dönemi hayatının en kötü dönemi olarak tanımlamıştır (1973). Meslek hayatına geçtiğinde ise kendisi gibi yatılı okulda kalan uyumsuz çocuklar ile çalışmış ve burada çeşitli gözlemler yapmıştır. Bu gözlemler neticesinde erken dönemde annesinden ayrı kalan, sabit bir anne figürüne sahip olamayan çocukların okul ortamında da sorun çıkarttıklarını tespit etmiştir. Ayrıca savaş sırasında ailelerinden ayrılmış yetim çocuklarla da çalışma fırsatına sahip olmuştur. Joan Riviere ile analiz sürecinden geçmiş, Klein’den ise süpervizyon almıştır (Postacı, 2022). Teorinin temel ilkelerini oluştururken de Melanie Klein’in nesne ilişkileri kuramından yardım almış olsa da Klein’in aksine Klein’in aksine libidinal enerjiyi bir kenara koyarak ebeveyn ile bebek arasındaki ilişkisel bağı incelemiştir.

Bağlanma kuramı, temel olarak nesne ilişkileri kuramından doğmuştur. Bağlanma kuramına göre arzu, ilişkisellik matrisi çerçevesinde değerlendirilip ilişki deneyimleri içinde tanımlanmıştır. Bebek, hayatının ilk günlerinden itibaren bir ilişki içindedir hatta ilişkinin içine doğmuştur. Bebeğin tüm gerçek deneyimleri de bu etkileşimlerden oluşmaktadır.

Erken dönemde kurulan bu ilişkiler çok yönlü ve karmaşıktır. Bebeğin hayatta kalması; yemek, ortam ısısı vb. fiziksel koşullardan çok daha fazlasına işaret etmekte ve annenin ya da birincil bakım görevini üstlenen kişinin mutlak yakınlığı, ilgi ve sevgisi gerekmektedir (Mitchell, 2018). Aslında bebeğin varlığı için annenin ya da birincil bakım görevini üstlenen kişinin varlığı ön şart ve en acil ihtiyaçtır. Aslında bebeğin varlığı için annenin ya da birincil bakım görevini üstlenen kişinin varlığı ön şart ve en acil ihtiyaçtır. Spitz de (1887-1974) benzer şekilde Freud'dan almış olduğu “anaklitik” kavramı ile başkalarına duyulan bağımlı ilişkileri ifade etmiştir. Freud bu kelimeyi yaslanan/dayanan anlamında kullanmışsa da Spitz, bebeğin anneye olan bağımlılığını vurgulamak için kullanmıştır. Eğer bebek ona bakım verenden, sevgi nesnesi haline gelenden beş ay ve daha uzun süre yoksun kalırsa apatik, mutsuz ve ilgisiz bir ruh haline bürünür. Bir süre sonra oturamamaya, ayakta duramamaya ve konuşamamaya başlar. Bu durumu anaklitik depresyon olarak tanımlamıştır (Spitz, 1946).

Bowlby'e (1969) göre bağlanmaya aracılık eden beş dürtüsel tepki vardır. Bunlar; emmek, gülümsemek, tutmak, ağlamak ve takip etmektir. Bu dürtüleri, Freud'un tanımladığı dürtü olan; bireyin bedensel dokularındaki gerginliklerin önsel (a priori) olarak bulunması fikrinden yani bireyi başka bir ihtiyacı tatmin etmek veya yönlendirmekten ziyade temas için temas kurmaya, etkileşim için etkileşime girmeye sevk etmek olarak tanımlamıştır. Bowlby, o tarihteki güncel psikanalitik görüşe katılmayarak anne sevgisinin oral doyumdan kaynaklandığını düşünmeyerek verilen dürtüsel tepkilerin doğrudan bu sevgiye aracılık ettiğini söylemiştir. Bowlby'nin bu görüşüyle benzer olarak Fairbairn de (1954) libido haz peşinde koşmaz, nesne peşinde koşar demiştir. Bu düşünceden anlaşılan ise çocuğun başlıca ihtiyaç duyduğu haz ya da ihtiyaçlarının tatmini değil, başka bir insan ile yoğun ilişki içinde olmaktır. Bakım veren, haz sağlayan deneyimler için ortam oluşturduğunda hazzın kendinden ziyade diğerleri ile etkileşim için bir araç olduğu görülmektedir. Çocuk sadece acı verici deneyimlere maruz kalırsa hazzı aramaktansa yine ötekiyle etkileşimde olabilmek için acıyı bir materyale dönüştürür. Bu sebeple çocuk, bağ kurma biçimini aile içinde öğrenmekte ve öğrendiği bağ kurma biçimini yaşam boyunca devam ettirmektedir. Bowlby (1973) bu erken dönem deneyimlerini içsel çalışma modeli olarak adlandırmıştır. İçsel çalışma modeli, aslında annenin verdiği yakınlık ve tepkilerin zihinsel birer kodlaması, ileriki yıllarda kuracağı ilişkilerin birer prototipini oluşturmaktadır.

2.8. Margaret Mahler ve Ayrılma- Bireyleşme Kuramı (0-36 Ay)

Margaret Mahler (1897-1985) Macaristan doğumlu çocuk doktorudur. İleri derecede bozukluk gösteren ve psikotik çocuklar üzerinden yürüttüğü çalışmalarla tanınmıştır. Heidelberg'in aracılığıyla psikanaliz eğitimlerine başlamış ve psikotik çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar arasındaki erken gelişimsel farklılıkları gözlemlemiştir. Kuramını da 2. Dünya savaşı sebebiyle yerleştiği New York'ta kurduğu Masters Çocuk Merkezi'nde geliştirmiştir. Henüz anne-bebek gözlemi çok konuşulan bir konu değilken Mahler 1959'da anne-bebek araştırmalarına başlamıştır. Her bebeğin doğum ile başlayan “ayrılma ve bireyleşme” sürecinden geçtiği savında bulunmuş ve bilimsel çalışmalarını bu düşünce üzerine gerçekleştirmiştir (Bergman, 1987).

Mahler'e göre bebeğin “insanlaşma” sürecinde ilk 36 ayın önemini vurgular ve bu süreci “ayrılma ve bireyleşme” olarak isimlendirdiği gelişim dönemlerinde açıklamaktadır (Mahler, Pine ve Bergman, 2022). Mahler bu sayede Freud'un kuramından da uzaklaşmadan Oidipus dönemini daha anlamlı ve anlaşılır hale getirmiştir. Yaşamın başlangıcındaki ilk altı ay sırasıyla, ilk bir ay normal otistik ve birinci ay ile beşinci ayın sonuna kadar normal ortakyaşamsal (symbiotic) dönemlerden oluşmaktadır. Bu evreler ayrılma ve bireyleşme sürecinin ön koşulu niteliğindedir.

Yaşamın ilk haftaları için normal otizm terimi kullanmaktadır çünkü bebek gereksinimlerinin doyumunun kendi koşulsuz, tümgüçlü, otistik yörüngesiyle bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Rahim dışı yaşamın ilk haftalarında bebek annenin farkında değildir ve mutlak birincil narsizm durumu egemendir. Bu dönemde yenidoğan çoğunlukla uyku halindedir. Gereksinim gerilimleri onu ağlatırsa uyanır ve doyuma ulaştığında yeniden uykuya gömülür. Bu evrede yenidoğan kendine dönüktür. Psikolojik süreçlerden çok fizyolojik süreçler hâkim durumdadır. Bu dönemin temel amacı doğum sonrasında bebeğin somatopsişik düzeneklerle homeostatis sağlamaktır. Yani vücut ile ruhsallık arasında bir denge kurulmaya çalışılmaktadır. Bebeğin dünyasında bu dönemde nesne bulunmamaktadır.

Bebeğin gelişiminde gereksinim nesnesi içsel varsanısal nesneden gittikçe dışarıdaki kaynağa dönmeye başladığında, bağlantılı nesneyi biraz olsun fark edince Normal Ortakyaşamsal Dönem başlar. Fizyolojik ihtiyaçlar yavaş yavaş psikolojik arzu haline gelir ve duygulanımlar nesne bağlarını kurarlar (Mahler ve diğerleri, 2022). Bu sayede ortakyaşamsal dönem başlamaktadır. Bu evrede bebek, annesi ve kendisi tümgüçlü bir sistem, ortak bir sınıra sahip birimmiş gibi davranmaktadır. Mahler'in Burada kullandığı ortakyaşam kavramı ben ile ötekinin, iç ile dışın farklılaşmamış olduğu ancak giderek farklı hissedildiği anneyle kaynaşmışlık durumunu tanımlamaktadır. İlk nesne yani anneyle yavaş

yavaş temas başlamaktadır. Yani bebek ihtiyaçlarını karşılayan nesneden gelen doyumu fark etmeye başlar ve libidinal olarak annenin kaynağına doğru döner. Yani bu dönemde bebek bulanık olsa da dışarıda var olan bir ötekinin, ihtiyaç duyulan nesne olmasından hareketle, ona yatırım yapmaya başlamaktadır. Anneye yatırım yapabilme kapasitesi, sonraki insan ilişkileri için zemin oluşturmaktadır (Postacı, 2022). Bu evrelerin ardından başlayan ayrılma-bireyleşme dönemlerinde öteki ve kendilik ayrımı daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Dış dünyanın gerçeklik duygusu yerleşmeye başlamaktadır (Mahler ve diğerleri, 2022). Beşinci ayın tamamlanmasıyla birlikte dokuzuncu ayın sonuna kadar olan dilimde ayrılma-bireyleşme sürecinin ilk safhası olan “farklılaşma” (differentiation) yer almaktadır. Bu alt evrede bebek artık daha uzun süre uyanık kalmaktadır. Bu sayede dış uyaranlara dikkatini daha çok yöneltmektedir.

Altı ve yedinci aylara gelindiğinde Mahler’in yumurtadan çıkma (hatching) olarak adlandırdığı bir olguyla bebek adeta gelişiminde yeni bir sıçrama yaşamaktadır. Bebek artık kendini anneden ayırt edebilmektedir. Annesinin kulağını, saçını çeker, ona bir şeyler yedirir, onu incelemeye başlar. Bir anneye bir de diğer insanlara bakarak karşılaştırma yapar. Bu sebeple anne ve yabancı farkını algıladığı için “yabancı korkusu” meydana gelmektedir. Ancak ortakyaşamsal evresine uygun bir gelişim sürecinden sonra yabancı korkusu yerini merak ve keşif duygularına bırakmaktadır (Holmbeck ve Leake, 1999).

On ila on dördüncü aylarda Mahler’in “alıştırma” adını verdiği ikinci alt evre ortaya çıkmaktadır. Emeklemeye ve yürümeye başlayan bebek artık amaçları doğrultusunda hareket edebilmektedir. Bu ilk özerk hareketlerin bir nevi alıştırmalarının yapıldığı dönemdir. Bebek istediğinde anneden uzaklaşabilmektedir ancak arada optimal bir mesafe bırakır. Bu mesafe, ihtiyaç hissettiği an tekrar annesini görebileceği ve işitebileceği bir noktadır. Bu uzaklaşma anlarında bazen bebek kaygı yaşar, anneye dönüp fiziksel temas ile “yakıt ikmali” (emotional refueiling) gerçekleştirir. Bu dönemde çocuk ‘dünya ile aşk ilişkisi’ içindedir (Greenacre,1957).

On beşi ila yirmi dördüncü aylara denk gelen üçüncü altdönem “yeniden yakınlaşma” dır. Burada çocuk bir önceki dönemde bağımsızlık için yatırım yaptığı libidinal enerjisi sayesinde ve fiziksel olgunlaşmasının da gerçekleşmesiyle bağımsızca yürüyebilmekte, bilişsel olgunlaşma sayesinde simgesel oyunlar oynayabilmektedir. Bu alt evrede çocuk bir taraftan annenin gölge gibi peşindedir diğer yandan yakalanıp kucaklanmayı umarak anneden kaçır. İhtiyaçları için yanına koştuğu annesinin bir daha onu bırakmamasından korkar. Bu durum ise anne için baş etmesi oldukça zor bir durumdur. Çocuk açısından

annenin coşkusallığı, çocuğu serbest bırakışı ve özerkliğe müsaadesi son evre olan bireyliğin pekişmesi sürecine sağlıklı bir şekilde girebilmenin ön koşullarındandır. Çocuk hem anneden ayrılmayı ister hem de annenin yanında olmayı arzular. Bu ikircikli sevgi ilişkisi çocuğu ‘ne onunla, ne onsuz’ haline sokmaktadır.

Ayrılma bireyleşme sürecinin son alt evresi yirmi dördüncü aydan otuz altıncı aya ve sonrasına uzanan “bireyliğin pekişmesi” evresi olarak tanımlanmıştır. Bu alt dönem nesne sürekliliğinin ortaya çıkışına ya da çıkamayışına sahne olmaktadır. Artık çocuğun daha fazla tek başına, annesi olmaksızın oyun kurma becerisi gelişmektedir. Bu da çocuğun, “iyi anne” imgesine tutunabildiğine işaret etmektedir. Ayrıca cinsiyet kimliğinin ilkel düzeyde pekişmesi de bu alt evrede gerçekleşmektedir (Jacobson, 1964).

2.9. Françoise Dolto Ve Bedenin Bilinçdışı İmgesi

Françoise Dolto (1908-1988) ailesinin dini ve dünya görüşünün etkisiyle tıp eğitimi almaya karar vererek tıp doktoru olmuştur. Akabinde Paris Psikanaliz Kurumu’nda formasyonunu tamamlamıştır. Çocuk ve ergen psikanalizi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. 1976’dan itibaren günlük radyo yayınlarıyla ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili sorularına cevaplar vererek geniş bir kitleye ulaşmıştır. Dolto, Lacan’ın Freud ile ilgili okumalarından etkilenerek kendi kavramsal çerçevesinde Lacan’ın ortaya koymuş olduğu görüşlerden oldukça faydalanmıştır. Benimsediği birkaç temel kavramı; özellikle çocuğun doğumuyla şekillenen ve dolayısıyla onun öznel “dünyada olma” halini şekillendiren “baba işlevi”ne (paternal function) olan vurgusunu, kendi çalışmasına entegre etmiştir (Dolto, 2013).

Dolto’nun aile yapısı konusundaki düşüncesi güçlü bir baba figürünün çocukların ruhsal sağlığı için hayati öneme sahip olduğuydu. Bunun tam tersi olarak çok güçlü bir anne figürünün ise çocuklarının ruh sağlığı üzerinde potansiyel olarak yıkıcı etkilere sahip olabileceğini söylemiştir. Lacan ve diğer meslektaşlarının aksine, hastalarının çoğunluğu çocuklardan oluşmaktaydı. Çocuk psikanalizine 1910-1920’lerde Viyanalı analist Hermine Hug-Hellmuth öncülük etmiş daha sonra Londra’da Anna Freud, Melanie Klein ve Donald Winnicott tarafından geliştirilmiştir. Fransa’daki öncüsü Sophie Morgenstern’in ölümüyle Dolto ülkedeki en deneyimli çocuk analisti haline gelmiştir.

Dolto, çalışmalarında ödipal karmaşa üzerinde durmuş ve kadın üzerindeki kalıntıların annelik ile çözümlenebileceğini savunmuştur. Buna göre gebeliğin başlamasıyla kadın, karnındaki bebek ile kendi bebekliği arasında ilişki kurmaktadır. Anne karnındaki dönemde yaşamış olduğu kaygılar yeniden canlanabilmektedir. Gebelik normal

seyrinde olduğu sürece bu durum sessizce ve içsel yaşanan bir süreç olarak tamamlanmaktadır. Ayrıca hamilelik süreci ile birlikte yitirilmiş olan anne imgesi de tekrar canlanmaktadır. Böylece gebelik kişinin sadece annesiyle özdeşimini değil aynı zamanda kendisi ile özdeşimini de kolaylaştıran bir etkidir (Dolto, 1998).

Çocuk psikanaliz kültürü arasındaki tartışmalara Dolto da dahil olarak çerçeve mahiyetinde kullanılan nesne ilişkilerine daha eleştirel yaklaşarak ebeveynsel ve toplumsal normların uygunluğunu irdilemiştir. “Çocuklar ve gençler bu normlara uyum sağlamalı mı, yoksa toplum mu çocuklar ve gençlere uyum sağlamalı?” Sorusunu ortaya atmıştır. Winnicott ile Dolto yeni doğan bebeklerin tamamen ayrı bir birey olduklarını savunmaktadırlar. Françoise Dolto, “Ana rahmine düşme anından itibaren, insanoğlu bir dil varlığıdır” diye ifade etmektedir. Yani bebek henüz anne rahmindeyken bile onunla konuşmanın gelişim açısından olumlu bir etkiye sahip olması söz konusudur. Dolto, bebeğin kelimeleri anladığı için değil, onları yaşadığı için onunla konuşmanın önemli olduğunu ifade etmektedir. Önemli olanın bebekle konuşmaktan ziyade iletişime geçmek olduğunu vurgulamaktadır (Froh, 2018). Dolto, iletişimi beden imgesinin oluşum süreciyle de bağlantılı olduğunu düşünmüştür. Paul Schilder’e göre beden imgesi bireyin zihninde bedeninin nasıl olduğu ile ilgili oluşturduğu imaj, şekilden ibarettir. (aktaran Arbisio, 1998). Bu resmin bileşenlerini ise fiziksel ihtiyaçları karşılayan biyolojik; anlam ve yapı kazandıran libidinal; son olarak sosyal boyutlardan temellendirmiştir. Beden imgesi duyusal, duygusal ve motor aktivitelere göre hoşlanılan ya da hoşnutsuzluk yaratan deneyimlerden oluşmaktadır. Bu noktada anne; bebeğin yaşadığı ilk beden deneyimlerini, uyumsuz ve tutarsız beden parçacıklarını annelik işlevleri olan “holding” ve “handling” ile uyumlu bir beden haline gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özet olarak Schilder’e göre beden imgesi otoerotik libidinal yatırımların, bilinçdışı beden imgesinin ve erken dönemde edinilen ilk deneyimlerin sonucunda oluşmaktadır. Bunun yanı sıra bedenin kullanılma şekli kendilik tasarımını şekillendirmektedir.

Dolto (1984), Schilder’den sonra bu kavramı daha da zenginleştirmiştir. Beden ile ilgili şemanın tüm insanlık için aynı olduğunu ancak beden imgesinin bilinçdışı olduğunu ifade etmiştir. Bu imgenin ise erojen bölgelerin, işlevsel imgelerin ve temel bir imge dinamiği ile oluştuğunu düşünmüştür. Beden imgesinin oluşumunu bebeğin arzusu, ihtiyaçları ve ilişkisel deneyimleri etkilemektedir. Materyal beden, yani bilinç düzleminde bireyin mevcudiyeti, her zaman için bir zaman ve mekan içerisinde konumlanmaktadır. Ancak beden imgesi ise zaman ve mekanın ötesine geçerek imgesel ve coşkusal yatırımların bir biçimidir. Beden imgesinin oluşması, bireyde arzunun işaretidir. Beden imgesinin

oluşabilmesi anne-çocuk arasındaki dil ilişkisiyle mümkündür. Beden, dil aracılığıyla yaşantının kaydını tutabilmektedir. Bu sebeple Dolto'ya göre dil, her zaman bilinçdışı içeriğin aracı konumundadır (Dolto, 2013).

Dolto'nun bebeklik dönemini psikolojisini anlamak için sunduğu bir diğer önemli kavram olan "moi-mamère" de yine beden imgesi oluşumu ile bağlantılıdır. "moi-mamère", bebeğin annesiyle ayrılmaz bir psikolojik alan içinde, iç içe geçmiş bir ilişkide olduğunu ifade etmektedir. Ben-benim annem anlamına gelen bu ifade annenin çocuğa ve çocuğun annesine dönüşümünü açıklamaktadır. Benzer şekilde Türkçede de bir annenin evladına hitap ederken kullandığı anneciğim, ya da annem ifadesi de bu dönüşümün görüngülerindendir. Bu durum bebeğin annesiyle bilinçdışı düzlemde bütünleşmesini, annenin kelimeleri aracılığıyla dünyayı deneyimlemesini içermektedir. Söylemle birlikte bedenin yaşadığı deneyimler; duysal, duygusal olarak tüm yaşananlar beden imgesini oluşturur (Dolto, 1984).

Ayrıca öznenin yaşadığı kastrasyon endişeleri sonucunda beden imgesi oluşmaktadır. O zamana kadar doyum sağlayan libidinal arzular ile yasaklar çarpışmaktadır ve her çarpışma ile bedensel imgede bir ilerleme sağlamaktadır. İlk kastrasyon, ilk ayrılık göbük ile yani doğum anı ile ilgilidir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Freud, 1909 ve Rank, 1924).

2.10. Daniel N. Stern Ve Annelik Zihin Yapısı

Daniel Stern (1934-2021) New York'ta dünyaya gelmiştir. Harvard Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. Tıp eğitimini, Albert Einstein Tıp Okulu'nda, psikiyatri uzmanlığını ve psikanaliz eğitimini ise Columbia Üniversitesi Hekimler ve Cerrahler Okulu'nda tamamlamıştır. Stern, bebek gelişimi konusunda gözlemleri, anne ve bebek arasındaki etkileşimi incelediği çalışmalarıyla bilinmektedir (Postacı, 2022). Stern, anne ve bebek arasındaki bu etkileşimi açıklamak için repertuar kavramını geliştirmiştir. Bu kavram ile Stern, anne ve bebek ilişkisinin bir çeşit "dans" olduğunu öne sürmektedir. Bu dans, anne ve bebeğin bir dizi davranış ve tepkiyi içeren repertuara sahip olmasıyla karakterize edilmiştir (Stern, 2016 s. 76). Repertuar kavramı, anne ve bebek arasındaki ilişkinin sürekli bir şekilde geliştiğini ve değiştiğini vurgulamaktadır. Bebeğin hayatının ilk yılında anne ve çocuk temelde sözel olmayan bir iletişim yürütmektedir (Stern, 1985). Anne, sezgileriyle bebeğin verdiği sinyallerini okur, ne yapılması ve ne zaman yapılması gerektiğini hisseder, nasıl yapılacağını çözer. Bu iletişim kanalı, bilinçli olarak fark edilemeyen iyi organize edilmiş bir orkestra gibi işlemektedir. Bebeğin büyüme ve gelişme sürecindeki tüm

etkileşimler bu karşılıklı dans ile mümkündür. Örneğin bebeğin beslenmesinde birçok anne için az ya da fazla besin vermek, besin verirken gecikmeler yaşanması ya da erken davranılması gibi küçük sorunlarla karşılaşmaktadır. Stern'e göre, sorunlara karşı verilen tepkiler de belirli bir senaryoya uygun olarak, belirli bir ritim ve uyum içinde gerçekleşmektedir. Bu küçük aksaklıklar sırasında bebeğin huysuz, annenin yorgun ve çaresiz olabilmesine karşın geliştirilen temel hareketler hem annenin hem de bebeğin sezgisel repertuarında bulunmaktadır. Beslenme sürecinde bebek ile ilişki içinde olmak, anne ve bebek için güven duygusunun gelişiminde hayati bir öneme sahiptir. Anne, bebeğin sinyallerini okuyarak bebeği tanıması ile birbirlerine nasıl uyum sağladıklarını ve bebeğin kendine has olan bireysel davranışlarını öğrenmektedir. Beslenme gibi basit görünebilecek etkileşimler, anne-çocuk ilişkisinin temelinden kurulmaktadır. Her bir etkileşim sayesinde yaşanan deneyimlerle hem annenin hem bebeğin repertuarları genişler ve zenginleşir (Stern, 1985).

Repertuarların ortaya çıkması zihinsel bir yapının ürünüdür. Bu zihin yapısı her bireyin zihinsel hayatını düzenlemesine yardım eden şeydir. Zihin yapısı, birey için neyin önemli ya da önemsiz olduğunu, neye karşı duyarlı olunması gerektiğini ve neye karşı hangi duyguya kapılacağını belirlemektedir. Zihin yapısı, bireyin tutarlı davranış ortaya koyabilmesini organize etmektedir.

Anneliğin zihin yapısı, bebek ilk ağladığı andan evvel bebeğin fiziksel doğumundan önce ve doğuma yaklaşan aylarda filizlenerek ortaya çıkmaktadır. Anne adayının zihnindeki doğum ise kucağına alacağı yeni bir insan için değil yeni kimliği olacak anne olma duygusu içindir. Anne adayının zihni, daha önceki zihin yapısından tamamen farklılaşmaktadır. Kadın, daha önceleri verdiği tepkiler ve davranışları ne olursa olsun, anne olduğunda belli bir süre için tamamen değişmiş yeni bir yapı ile hareket etmektedir. Yeni yapı olan annelik zihin yapısı, kadının daha önceki zihinsel süreçlerini bir kenara iterek ruhsal dünyanın tam merkezine doğru atılır (Stern, 1985).

Henüz daha cinsel kimliğin oluştuğu ilk yıllar kız çocuğu, oyunlarında ve fantezilerinde anneliğini geliştirir, nasıl bir anne olacağı ile ilgili bir şema oluşturur. Ergenlikle birlikte bu fikir ve şemalar da olgunlaşır, nasıl bir eş seçeceğine yönelik yeni anlamlar da kazanır (Stern, 2016 s. 21). Hamilelikle sürecinde ise vücut fetüsün oluşumu ile ilgilenirken zihin de nasıl bir anne olunacağı ile ilgilenmeye başlamaktadır. Bunun yanında bebeğin neye ve kime benzeyeceği, nasıl bir bebek olacağı, kişilik özellikleri gibi bazı detaylarla bebek hakkında zihinsel bir imge oluşturulmaktadır. Zihinsel bir resim olarak oluşturulan bebek, yetişkinlerin yaşam deneyimlerinden ve kişilik özelliği repertuarlarından

beslenmektedir.

Bu repertuarlar ışığında bebeğe atfedilecek özellikler seçilmektedir. Bu sebeple Stern, rahimde fiziksel olarak gelişen bir fetüs, ruhsallıkta gelişen bir annelik zihin yapısı ve zihinsel olarak şekil alan, hayali bir bebek olmak üzere üç ayrı hamilelik tanımlamıştır (Stern, 2016 s. 22).

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde ilk olarak araştırma modeli, araştırma grubu, örneklemin demografik değişkenlere göre dağılımı açıklanmıştır. Sonra madde oluşturma süreci hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analiz yöntemleri verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Tarama araştırmaları bir durum ya da bir grup insandaki özelliklere yönelik olarak betimleme yapmak için kullanılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda tarama modelinde bir grup insan tarafından araştırmacının sorularına cevap vermeleri beklenmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2022 s. 184). Genel tarama modellerinden tekil genel tarama modelinde, bir değişken ayrıntılı bir şekilde incelenir. Değişken, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla irdelenir (Karasar, 2005). Bu çalışmada tekil tarama modeli ile 0-3 yaş çocuğu olan annelerin yeterince iyi annelik algılarının düzeyi belirlenmiştir.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın örneklemini 0-3 yaş arası çocuğu olan annelerden oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlerken seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Her bir örnekleme grubuna eşit seçilme olasılığı tanınarak seçilen birimlerin örnekleme alındığı yöntem basit seçkisiz örneklemedir. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde evrendeki tüm kişiler, örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız şansa sahiptir. Tüm bireylerin seçilme olasılığı aynıdır ve bir bireyin seçimi diğer bireylerin seçimini etkilememektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2022, s.88). Alanyazın incelendiğinde ölçek geliştirme sürecinde analiz işlemleri için gerekli örneklem büyüklüğüne ilişkin birbirinden farklı yaklaşımların yer aldığı görülmektedir. Faktör analizi uygulanabilmesi için alan yazında örneklem büyüklüğü 300'ün iyi olduğu söylenmektedir (Comrey ve Lee, 1992). Bir başka görüş olarak ise madde sayısının on katı kişiye ulaşmak gerektiği ifade edilmiştir (Kline, 1994). Gorsuch (1983), ölçekteki madde sayısının 5 ila 10 katı arasında olması gerektiğini söylemiştir. Bu çalışma kapsamında benzer özellikteki iki farklı grup üzerinden veri toplanmıştır. Faktör analizi uygulaması için 302 anneye ulaşılmıştır. Ardından doğrulayıcı faktör analizi için yeni bir örneklem ile çalışılmış ve 303 anneye daha ulaşarak açımlayıcı faktör analizi,

doğrulayıcı faktör analizi ve benzer ölçek geçerliliği için toplam 600 kişi ile örneklem tamamlanmıştır

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında sırasıyla Demografik Bilgi Formu, geliştirilmekte olarak Yeterince İyi Annelik Ölçeği, Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği, Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği Ve Maternal Bağlanma Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Kişinin yaş, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim durumu vb. sosyal ve demografik bilgilerine yönelik olarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Form, 19 tanımlayıcı sorudan oluşmaktadır.

3.3.2. Yeterince İyi Annelik Ölçeği

Ulusal ve uluslararası alanyazında annelerin yeterince iyi annelik algısının ölçüldüğü bir ölçme aracına rastlanmamış olması Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Araştırmanın temel amacı kapsamında geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı oluşturmak için çalışma yürütülmüştür.

Bu başlık altında; Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin geliştirilme aşamalarına ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir.

3.3.2.1. Madde Oluşturma Süreci

Yeterince iyi annelik ölçeğinin geliştirilme sürecinde ölçek geliştirme ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Yeterince iyi annelik kavramının kapsamı belirlenmiştir. Kapsamı tanımlamak için gereken literatür taraması yapılmıştır. Alandaki uzmanlarla görüşme sağlanıp uzman görüşü alınmıştır. Ölçülecek değişken için kavram ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Madde havuzu oluşturma sürecine geçilmiştir. Bu süreçte literatürden edinilen teorik alt yapı ışığında maddeler yazılmıştır. Havuzu oluşturan maddeler araştırmacı tarafından incelenerek gerekli görülen değişiklikler yapılmıştır. Bu işlemler neticesinde 27 maddelik bir havuz oluşturulmuştur.

Oluşturulan havuz kapsam geçerliliği amacıyla Uzman Görüş Formu ile (EK) uzmanlara sunulmuştur. Bu form ile birlikte uzmanlar Maddelere ilişkin incelemelerini form üzerinde yer alan “Uygun Değil”, “Düzeltilerek Kullanılması Uygun” ve “Mevcut Şekliyle

Kullanılması Uygun” kategorilerinden birini işaretleyerek belirtmiştir. “Uygun Değil” ve “Düzeltilerek Kullanılması Uygun” kategorisini işaretledikleri durumlarda görüş ve önerilerini alınmıştır.

Ölçeğin kapsam geçerliğinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan bu form ikisi gelişim psikolojisi, ikisi ölçme ve değerlendirme ve beşi klinik psikoloji alanında uzman olan dokuz kişiye gönderilmiştir.

Nihai olarak belirlenen maddelerle ölçeğin derecelendirmesinin 5 kategoriden oluşmasına (1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4 –Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum) karar verilmiştir. Likert ölçeğinin genellikle 5, 7 gibi tek sayıda kategoriden oluşturulması, kararsızım seçeneğine simetrik bir görüş oluşturması sebebiyle önerilmektedir (Çelik, 2015 s. 64). Ölçek formunun katılımcılardan tarafından anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla pilot çalışma yapılmıştır. Örneklemeye dâhil edilebilecek 20 kişilik bir grup ile yüz yüze olacak şekilde ön uygulaması yapılmıştır.

3.3.3. Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği

Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği (EDDÖ) Doğum sonrası depresyonu ölçmeyi amaçlamaktadır. 1987 yılında Cox ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Ölçek daha sonra çeşitli dillere çevrilmiştir. Ölçek toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği Türkçe Formu Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması Engindeniz A. N., Küey L., Kültür S. tarafından 1996 yılında yapılmıştır. cronbach alfa değeri (N=76) .79 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği

Neslihan Zabcı, Elif Erol, Ömer Faruk Şimşek tarafından ailelerin çocuklarına yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla 2018 yılında geliştirilmiştir. Endişe-Ayrılığa Hassasiyet, Eş ile İlişki, Doyum Odaklılık, Kapsanamayan İlişki ve Katı- Kuralcı İlişki beş alt boyutu ile toplam 36 madde ile ölçülmektedir. Ölçeğin toplam iç tutarlık katsayısı Cronbach’s Alpha değeri (N=1042) .81 olarak bulunmuştur.

3.3.5. Maternal Bağlanma Ölçeği

Maternal Bağlanma Ölçeği, maternal bağlanmayı ölçmek amacıyla 1994 yılında, Mary E. Muller tarafından geliştirilmiştir. Maternal Bağlanma Ölçeği’nin Türk toplumuna uyarlanma çalışmasını ise Oya Kavlak ve Ahsen Şirin 2009 yılında yapmıştır. Ölçeğin orijinalinde ve Türkçe’ye uyarlama çalışmalarında doğumdan sonraki bir ay ve dört ay

olacak şekilde iki ayrı iç tutarlılık güvenirlik katsayısı açıklanmıştır. Türkçe'ye uyarlama çalışmalarında doğum sonrası bir ayda Cronbach's Alpha değeri (N=165) 0.77 ve dört ayda Cronbach's Alpha değeri (N=78) 0.82 olarak bulunmuştur.

3.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmada katılımcılardan veri toplanmadan önce T.C. İstanbul Rumeli Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığından gerekli izinler alınmıştır. Çalışmada kullanılacak ölçekler için yazarlardan gerekli izinler alınmıştır ve veri toplama aşamasına geçilmiştir. Çalışmadaki veriler çevrim içi ortamda Eylül 2023 ile Aralık 2023 tarihler arasında Türkiye'nin çeşitli illerindeki katılımcılardan toplanmıştır. Veriler, 0-3 yaş arası çocuğu olan annelere online veri toplama vasıtasıyla ulaşılarak anket yoluyla toplanmıştır.

Yeterince iyi annelik ölçeğinin geçerlik ve güvenirliğini incelemek için çeşitli işlemler yapılmıştır. İlk olarak yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi uygulanarak ve faktörler belirlenmiştir. Belirlenen alt faktörler için ölçeğin güvenirlik analizleri yapılmıştır. Bu analizden sonra test tekrar test yöntemi ile güvenirlik analizi yapılmıştır. Sonrasında hazırlanan yapının geçerliliğini ölçmek amacıyla oluşturulan maddeler uzmanlar tarafından incelenip değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada ölçüt geçerliği sınanmıştır. Son olarak doğrulayıcı faktör analizi yapılarak psikometrik özellikleri tartışılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin geliştirilmesi için, ölçeğin geçerlilik ve güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizinde ölçek geliştirme için toplanan verilerin açımlayıcı faktör analizine uygunluğuna KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Barlett testleri uygulanarak karar verilmiştir.

Bir grup maddenin temelinde kaç örtük değişken olduğunu, maddelerin iyi ya da kötü çalışıp çalışmadığını belirlemek, ölçme aracının madde çıkarımını gerçekleştirmek ve faktör yapılarını belirlemek amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) kullanılmıştır. İkinci bir veri grubu toplanarak AFA sonucunda elde edilen yapının geçerliğini tekrar test etmek ve tahmin edilen ilişki örüntüsünü doğrulamak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılarak yapı geçerliği sağlanmıştır. Aynı verilerle yakınsama ve ayrışma geçerliği analiz edilmiştir. Ölçüt geçerliği çalışması yapılmıştır.

Ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla, Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği, Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği Ve Maternal Bağlanma Ölçeği arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır.

Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin ölçülmek istenen değişkeni ne kadar tutarlı ölçtüğünü ve tesadüfi hatalardan arınık olma derecesini saptamak (Büyüköztürk ve diğerleri, 2022, s. 112) amacıyla güvenirlik değerlendirilmiştir. Maddelerin ayırt ediciliğini belirlemek için Madde Toplam Test Korelasyonu ile Alt %27 - Üst %27 Bağımsız Gruplar T Testi kullanılmıştır.

Güvenirlik incelemesi amacıyla iç tutarlılık Cronbach's Alpha Katsayısı yöntemi kullanılmıştır. Süreçte elde edilen bulgular doğrultusunda Yeterince İyi Annelik Ölçeği'ne son şekli verilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Yeterince iyi annelik ölçek geliştirme çalışması kapsamında Microsoft Office Excel programına toplanan veriler girilmiştir. Verilerin istatistiksel analizi için ise “IBM SPSS” ve “Lisrel” paket programları kullanılmıştır.

4.1. Yeterince İyi Annelik Ölçeği Yapı Geçerliliği

4.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Oluşturulan 27 maddelik ölçeğe yapı geçerliliği kapsamında açıklayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA, oluşturulan maddeler arası yapıların, benzerliklerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bir faktör altında toplanan maddelerin kuramsal olarak uygun olup olmadığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2018).

Faktör analizi uygulanabilmesi için alan yazında örneklem büyüklüğü 300’ün iyi olduğu söylenmektedir (Comrey ve Lee, 1992). Bir başka görüş olarak ise madde sayısının on katı kişiye ulaşmak gerektiği ifade edilmiştir (Kline, 1994).

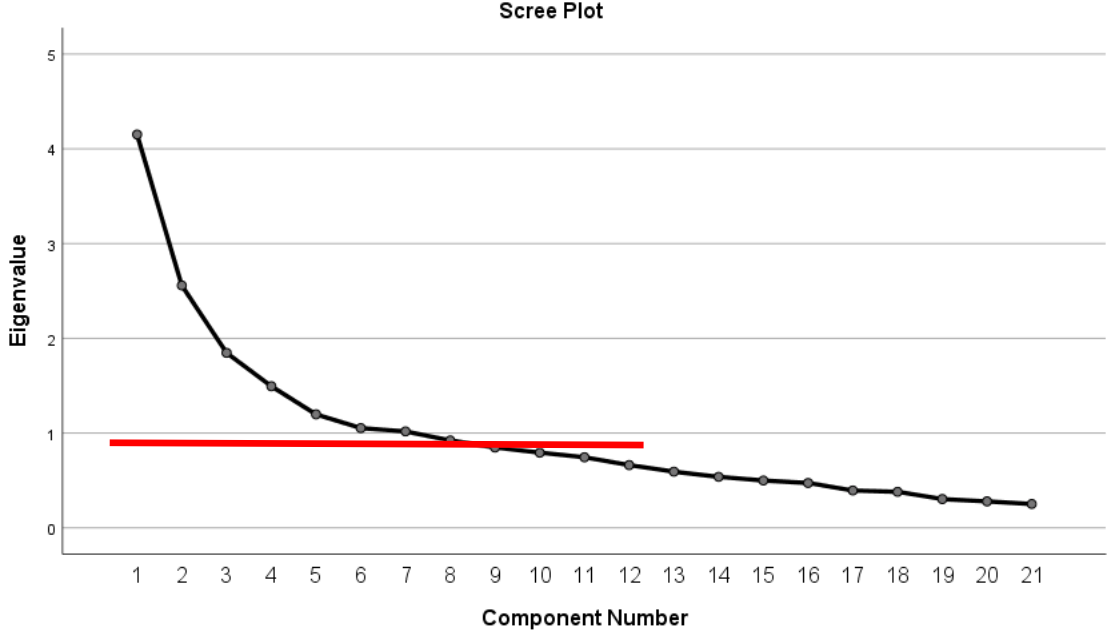
Tablo 1. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği Ölçütü		.751
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare (X^2)	1733.007
	Sd (df)	210
	p	.000

****0.01 düzeyinde anlamlıdır.**

Faktör analizi için bir diğer uygunluk kriteri ise Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testidir. Gözlenen ve kısmi korelasyon katsayılarının karşılaştırılmasıyla elde edilmektedir (Büyüköztürk, 2006). .50 ve altındaki değerler faktör analizi için uygun olmadığı yorumlanmaktadır. Tablo 1 incelendiğinde yapılan analizde oluşturulan ölçeğe ait kmo değeri ,751 olarak saptanmıştır. Bartlett’s testinin sonuçlarının da anlamlı ($X^2 = 1733,00$, $sd=210$, $p=.000$) olduğu görülmüştür.

Faktör sayısını netleştirmek için kullanılan bir diğer bilgi ise yamaç-birikinti (Scree Plot) grafiğidir. Bu grafikte özdeğerlerin varyansa olan katkısı göre nokta ile gösterilmektedir. Kırılma noktalarına göre yorumlanmaktadır. Y eksenine paralelleşmeye başladığı noktada faktör sayısı belirlenmektedir (Field, 2013).

Şekil 2. Öz değerlerin yamaç-birikinti grafiği üzerinde dağılım sonucu (Scree Plot)

Bu çalışmada toplam varyansla örtüşen bir sonuç çıkmıştır. Scree plot tablosu da analize dâhil edilen maddelerin dört faktörde toplandığını göstermektedir.

Faktör belirleme sürecinde varimax rotasyon yöntemi kullanılarak temel bileşenler analizi uygulanmıştır (Field, 2013). Temel bileşenler analizinin amacı, veri setindeki her ardışık faktörle birlikte, birbirine dik olan bileşenlerin maksimum varyansını ortaya çıkarmaktır (Tabachnick ve Fidell, 2014).

Literatüre uygun olarak birden çok faktörde 0.1 fark olmaksızın yük değeri veren bulaşık maddeler ve madde yük değeri ,32 ve altında değerde olan altı madde çıkarılarak 21 madde üzerinden analiz yapılmıştır (Hair, Black, Babin ve Anderson, 1998, s. 112).

Tablo 2. Açıklanan Toplam Varyans

Madde	Başlangıç Öz Değerleri			Karesel Yüklerin Ekstraksiyon Toplamları			Karesel Yüklemelerin Dönme Toplamları		
	Toplam	% (Varyans Yüzdesi)	% Birikimli	Toplam	% (Varyans Yüzdesi)	% Birikimli	Toplam	% (Varyans Yüzdesi)	% Birikimli
1	4,151	19,768	19,768	4,151	19,768	19,768	2,910	13,856	13,856
2	2,558	12,181	31,948	2,558	12,181	31,948	2,891	13,767	27,623
3	1,847	8,794	40,742	1,847	8,794	40,742	2,279	10,852	38,475
4	1,494	7,115	47,858	1,494	7,115	47,858	1,970	9,382	47,858
5	1,198	5,704	53,562						
6	1,053	5,012	58,574						
7	1,018	4,846	63,420						
8	,923	4,394	67,814						
9	,848	4,039	71,852						
10	,793	3,777	75,630						
11	,744	3,544	79,174						
12	,662	3,153	82,327						
13	,593	2,823	85,150						
14	,538	2,564	87,713						
15	,499	2,377	90,090						
16	,473	2,254	92,344						
17	,394	1,875	94,219						
18	,380	1,809	96,028						
19	,303	1,444	97,473						
20	,279	1,329	98,802						
21	,252	1,198	100,000						

Toplam varyans analizi, istatistik biliminde bir değişkenin toplam varyansının farklı faktörler ya da gruplar arasında nasıl dağıldığını incelemek için kullanılan bir yöntemdir. Bu analiz, genellikle değişkenlerin nasıl dağıldığını anlamak ve farklı grupların veya faktörlerin bu değişkenler üzerindeki etkilerini ölçmek için kullanılır.

Açıklanan toplam varyans, bir maddenin farklı faktörlere ne kadar dağıldığını incelemektedir belirlenen maddelerin toplanan veriyi ne kadar açıkladığını ifade etmektedir. Oluşturulan maddeler, ortak faktörün %47,858'ini açıklamaktadır. Sosyal bilimlerde yüzde 40 ve üzeri açıklanan varyans değeri kabul edilebilir değer olarak belirlenmiştir (Tavşancıl, 2002). Açıklanan varyans tablosunda yapılacak olan açımlayıcı faktör analizi için dört faktörlü bir yapı önermektedir. Bunu belirlerken öz değerleri 1 ve üzerinde olan dört ayrı faktörü belirlemiştir.

Yeterince İyi Annelik Ölçeği'ne ilişkin hesaplanan madde yük değerleri ve faktörlere göre dağılımları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Açımlayıcı Faktör Analizi

Maddeler	Faktörler			
	1	2	3	4
Hamileyken bebeğimle konuştuğumu hatırlarım.	,706			
Hamileyken bir an önce ona kavuşmak için doğmasını istediğimi hatırlarım.	,704			
Gebelik esnasında bebeğimle nasıl bağ kuracağımı öğrenirim ve uygularam.	,681			
Bebeğime hamileyken onun nasıl bir bebeğim olacağını hayal ederim.	,644			
Bebeğime hem gebelik döneminde hem de doğum sonrasındaki süreçlerde masal anlatır ve şarkılar söylerim.	,600			
Hamilelik sürecinde bebeğe nasıl bakacağıma dair çeşitli bilgileri internette ve kitaplardan öğrenirim.	,525			
Bebeğimi isteyerek, planlı dünyaya getirdiğimi düşünürüm.	,368			
Çocuğumu bilimsel bilgiler ışığında yetiştiren bir anneyim.	,357			
Bebeğimin kendi başına yapabileceği şeylerde ona fırsat sağlarım.		,773		
Bebeğim kendi kendine oynayabiliyorsa ona oynaması için fırsat sağlarım.		,768		
Bebeğime yeterli ilgiyi gösteririm.		,698		
Bebeğimle yeterince vakit geçiririm.		,582		
Bebeğimle göz teması kurarken jest ve mimik kullanırım.		,580		
Bebeğimin beslenme, temizlik gibi ihtiyaçlarını zamanında karşılarım.		,467		
Gebeliğimle birlikte tüm önceliğim (kendimden de önce) bebeğim olmuştur.			,850	
Bebeğim hayattaki tek önceliğimdir.			,790	
Kendi hayatımı ve yaşam şartlarımı bebeğimin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiririm.			,787	
Bebeğimin huysuzlanması karşısında çaresizimdir ve o anda ne yapacağımı bilemem.				,722
Bebeğimin ağlaması, huysuzlanması beni telaşlandırır.				,700
Zor bir bebeğim var.				,550
Lohusayken bebeğimden uzak kalmak istediğim anların olduğunu hatırlarım.				,469
Özdeğer	4,151	2,558	1,847	1,494
Açıklanan varyans	19,768	12,181	8,794	7,115

Analiz sonucunda dört faktörlü yapının elde edildiği gözlemlenmiştir. Birinci boyut, 8, 16, 17, 18, 19 ve 22 olmak üzere altı maddeden oluşmaktadır. Maddelerin yük değerleri en düşük ,36 ve en yüksek ,71 olarak hesaplanmıştır. Bu faktör yapısı Anneliğe Hazırlık olarak tanımlanmıştır.

İkinci boyut, 1, 2, 3, 4, 5, 24, 26 ve 27 olmak üzere sekiz maddeden oluşmaktadır. Maddelerin yük değerleri en düşük, 47 ve en yüksek ,77 olarak hesaplanmıştır. Bu faktör yapısı Yeterince İyi Annelik olarak tanımlanmıştır.

Üçüncü boyut, 11, 20 ve 21 olmak üzere üç maddeden oluşmaktadır. Maddelerin yük değeri en düşük ,79 ve en yüksek ,85 olarak hesaplanmıştır. Bu faktör yapısı Bebek Odaklılık olarak tanımlanmıştır.

Dördüncü boyut 13, 14, 15 ve 23 olmak üzere dört maddeden oluşmaktadır. Maddelerin yük değeri en düşük ,47 ve en yüksek ,72 olarak hesaplanmıştır. Bu faktör yapısı Kaygılı Anne olarak tanımlanmıştır.

4.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Açımlayıcı faktör analizi ile faktör yapıları belirlenen, bulaşık ve madde yükü düşük olan maddeleri çıkarılan ve son halini alan Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA, geçerliliği kanıtlanmış yapının farklı bir veri seti ile uyumunu irdelemektedir. Dolayısıyla literatür ölçek geliştirme yapılırken AFA ve DFA için ayrı örneklem grupları oluşturulmasını önermektedir (Schumacker ve Lomax, 2010). DFA için 302 kişiden oluşan yeni bir örneklem grubuna ulaşılmıştır. Comrey (1973), örneklemin en az 300 katılımcıdan oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Gorsuch (1983), ölçekteki madde sayısının 5 ila 10 katı arasında olması gerektiğini söylemiştir. Bu verilere dayanarak, DFA için ulaşılan veri sayısı kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir.

Çalışmanın bu aşamasında Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin dört alt faktörü ve 21 maddesine Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) ile DFA uygulanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda uyum indeksleri incelenmiştir.

Tablo 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri Sonuçları

X ²	X ² /df	P value	NFI	RFI	CFI	GFI	AGFI	IFI	RMSEA	RMR
457.80	2,51	0.000	0.85	0.83	0.90	0.87	0.84	0.90	0.072	0.076

P = 0.000

Veri uygunluğu değerlendirilken en yaygın kullanılan uyum değeri ki-kare (χ^2) testidir. Bu değer çoğu örnekleme uyumlu sonuç verdiği için serbestlik derecesine oranı kullanılan bir diğer yöntemdir. 3 ve düşük oranlar iyi uyum olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2018). Analiz sonucunda bu değer iyi uyum göstermektedir. Bunun yanı sıra Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI), Göreceli Uyum İndeksi (RFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), İyilik Uyum İndeksi (GFI), Düzenlenmiş İyilik Uyum İndeksi (AGFI), Artan

Uyum İndeksi (IFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) ve Artık Ortalamaların Karekökü (RMR) gibi farklı indeksler değerlendirilmiştir. RMSEA 0.072 (Steiger, 2007), RMR 0.076 (Brown,2006; Hu ve Bentler, 1999), CFI 0.90 (Hu ve Bentler, 1999; Sümer,2000; Thompson, 2004) değeri, oluşturulan modelin toplanan veri ile arasındaki uyumun iyi olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada ölçme aracına dair modifikasyon indeksleri “LISREL” paket programı aracılığıyla incelenmiştir. Modifikasyon indekslerine ait elde edilen analiz sonuçları Tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Doğrulayıcı Faktör Analizi Modifikasyon İndeksleri Sonuçları

Maddeler arasındaki ilişkiler	Modifikasyon İndeksi (MI)	Beklenen parametre değişikliği (EPC)
S3-S2	61.9	0.20
S4-S2	21.5	-0.07
S5-S2	16.8	-0.09
S5-S4	25.8	0.08
S6-S3	9.7	-0.05
S6-S4	8.5	0.04
S8-S7	8.3	0.16
S9-S8	31.5	0.20
S10-S9	8.0	0.11
S11-S10	40.1	0.28
S12-S10	8.1	-0.11
S12-S11	20.2	-0.17
S13-S5	8.3	0.06
S13-S12	18.2	0.16
S14-S6	16.9	0.09
S14-S8	13.0	-0.14
S15-S8	8.5	0.10
S16-S15	8.5	0.36
S18-S17	12.9	0.16

Modifikasyon İndeksleri (MI) bir serbestlik derecesi karşılığı Ki-Kare değerindeki değişime dair fikir vermektedir. Parametrelerde meydana gelecek olası değişiklik ise beklenen parametre değişikliği (EPC) değerini ifade etmektedir. Uygun bulunmayan modeli tespit etmek ve düzeltmek için Modifikasyon indeksleri (MI) ve beklenen parametre (EPC) değerlerinin incelenmesi tavsiye edilmektedir (Whittaker, 2012, s. 27). İlgili modifikasyon yapılmaya karar verildiğinde maddelerin birleştirilmesi (çift yönlü okla gösterilir) önerilmektedir (Aksu vd., 2017, s. 144).

Modifikasyon indekslerinin “LISREL” analiz sonuçları (Tablo 5) değerlendirilerek yüksek modifikasyon indeksi (MI) ve beklenen parametre değişikliği değerlerine (EPC) sahip olan maddeler üzerinde düzenleme yapılmıştır. S3 VE S2 madde çiftleri

birleştirilmiştir. Modifikasyon işleminin ardından Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) tekrar uygulanmıştır.

Tekrar edilen analiz sonuçlarına ait modifikasyon sonrası model uyum indeksleri incelendiğinde Ki-Kare (χ^2) değerinin, serbestlik derecesine (df) oranının ($\chi^2= 457.80$, $sd(df)=183$, $\chi^2/sd=2.51$, $p=0.00$) anlamlı ve kabul edilebilir değerler içerisinde görülmektedir.

“LISREL” paket programı kullanılarak elde edilen modifikasyon sonrası uyum indekslerinden hareketle, varılan sonuçların anlamlı, modelin uygun olduğu söylenebilir. Yeterince İyi Annelik Ölçeği’ni oluşturan 21 maddenin uygunluk indeksleri, madde faktör yükleri (k), t değerleri, hata varyansları ve açıklanan varyanslar (R²) ile birlikte değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Madde Faktör Yükleri (K), T Değerleri, Hata Varyansları Ve Açıklanan Varyanslar

Madde	k	t	SE	R ²
S1	0.63	10.53	0.60	0.40
S2	0.56	9.07	0.69	0.31
S3	0.60	9.87	0.64	0.36
S4	0.55	9.06	0.69	0.31
S5	0.57	9.34	0.68	0.32
S6	0.51	8.25	0.74	0.26
S7	0.18	2.93	0.97	0.03
S8	0.35	5.71	0.88	0.12
S9	0.50	8.38	0.75	0.25
S10	0.51	8.71	0.74	0.26
S11	0.46	7.60	0.79	0.21
S12	0.73	13.28	0.47	0.53
S13	0.75	13.89	0.43	0.57
S14	0.60	10.44	0.64	0.36
S15	0.76	14.08	0.42	0.58
S16	0.88	16.73	0.23	0.77
S17	0.71	13.06	0.49	0.51
S18	0.61	9.28	0.63	0.37
S19	0.78	11.53	0.38	0.62
S20	0.48	7.47	0.77	0.23
S21	0.22	3.31	0.95	0.05

P=.000**

Ölçme aracının (YİA) dört boyutlu yapısını ifade eden 21 maddeye ilişkin standardize edilmiş faktör yükleri incelendiğinde (Tablo 6), değerlerin Yeterince iyi annelik faktörü için 0.51 ile 0.63, anneliğe hazırlık faktörü için 0.18 ile 0.75, bebek odaklılık faktörü için 0.71 ile 0.88, kaygılı anne faktörü için 0.22 ile 0.78 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen sonuçların anlamlı olduğuna işaret etmektedir (Aksu, Eser ve Güzeller, 2017).

Ölçme aracına ait maddelerin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını incelemek ve

parametreleri tanımlamak amacıyla t değerlerine bakılmıştır. Maddelere dair t değerleri; 1.90'ın üzerinde ise .05 düzeyinde, 2.56'nın üzerinde ise .01 düzeyinde anlamlıdır (Aksu ve diğerleri, 2017, s. 161). Ölçme aracının (YİA) dört boyutlu yapısını ifade eden 21 maddeye ilişkin t değerleri incelendiğinde, değerlerin Yeterince iyi annelik faktörü için 8.25 ile 10.53, anneliğe hazırlık faktörü için 2.93 ile 13.28, bebek odaklılık faktörü için 13.06 ile 16.73, kaygılı anne faktörü için 3.31 ile 11.53 arasında tutarlı ve anlamlı olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin dört faktör ve 21 maddeden oluşan yapısı, doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmıştır. Uyum indekslerinin model ile uyumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca, açıklanan varyans oranları orta düzeyde bir değere sahiptir. Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde ölçeğin yapısal geçerlik gösterdiği söylenebilir.

4.1.3. Yakınsak ve Iraksak Geçerliliği

Yapı geçerliliğini test etmekte kullanılan bir diğer analiz yöntemi olan yakınsak geçerliliği maddelerin birbiriyle ve içinde oldukları faktörle ilişkisini ifade etmektedir. Hesaplama yapılırken ortalama açıklanan varyans (AVE) değeri kullanılmaktadır. Madde yüklerinin karelerinin toplamının faktörde bulunan madde sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir (Yaşlıoğlu, 2017). AVE değerinin .50'den büyük olması beklenmektedir ancak 0.40 değeri de kabul edilebilir (Fornell ve Lacker, 1981).

Iraksak geçerliliği ise maddelerin ait olmadığı faktörlerle ilişkisine bakmaktadır. Ait olduğu faktörle daha ilişkili, ait olmadığı faktörle ilişkisinin daha az olması istenmektedir. Hesaplama yapılırken bileşik güvenirlik (CR) değeri kullanılmaktadır. CR değerinin 0.70 ve üzerinde olması kabul edilebilir değer olarak ifade edilmektedir (John ve Benet Martinez, 2000). CR değeri 0.60'tan yüksekse ve AVE değeri 0.50'nin altında olsa bile yakınsak geçerliliği de kabul edilmektedir (Huang vd., 2013).

Ölçme aracının yakınsak geçerliğine ilişkin analiz sonuçları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin Faktörlerine İlişkin yakınsak (Convergent) Geçerliliği Sonuçları

Faktörler	Bileşik Güvenirlik (CR)	Ortalama Açıklanan Varyans (AVE)
Yeterince İyi Annelik	0.81	0.42
Anneliğe Hazırlık	0.80	0.34
Bebek Odaklılık	0.85	0.65
Kaygılı Anne	0.70	0.38

Ölçme aracının yakınsama (covergent) geçerliğine ilişkin Tablo 7'ye bakıldığında; CR değerleri sırasıyla 0.81, 0.80, 0.85 ve 0.70 bulunmuştur. Elde edilen değerlerin alt sınırdan

yüksek oluğu görülmektedir. Açıklanan ortalama varyans oranı (AVE) değerleri ise dört boyut için sırasıyla 0.42, 0.34, 0.65 ve 0.38 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak Tablo 7’de yer alan yapı güvenirliği ve açıklanan ortalama varyans oranları tüm faktörler için yakınsama geçerliğinin var olduğunu ortaya koymaktadır.

İraksak geçerliği, oluşan faktör yapısının ölçekteki diğer faktörlerle korelasyonlarının ifade etmektedir (Raykov, 1998).İraksak geçerliği hesaplanırken açıklanan ortalama varyans oranının karekök değerinden ($\sqrt{AVE}$) faydalanılmaktadır. İraksak geçerliğin varlığından söz edebilmek için $\sqrt{AVE}$ değerinin faktörler arası korelasyondan büyük olması gerekmektedir (Lapa ve ark. 2020).

Ölçme aracının iraksak geçerliğine ait analiz sonuçları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Yeterince İyi Annelik Ölçeği’nin Faktörlerine İlişkin İraksak (Discriminant) Geçerliği Sonuçları

Faktörler	Yeterince İyi Annelik	Anneliğe Hazırlık	Bebek Odaklılık	Kaygılı Anne
Yeterince İyi Annelik	0.64	0,48	0,14	-0,24
Anneliğe Hazırlık		0,58	0,23	-0,15
Bebek Odaklılık			0,80	0,21
Kaygılı Anne				0,61

Tablo 8 incelendiğinde, yatay ve dikey olarak yer alan faktörler arasındaki korelasyon katsayısının, açıklanan varyans oranının kareköküne ($\sqrt{AVE}$) ait değerlerden düşük olduğu görülmektedir. Elde edilen değerler doğrultusunda yapıya ilişkin ayrıştırıcı (Discriminant) geçerliğin anlamlı olduğu söylenebilir.

4.1.4. Ölçüt Geçerliği

Ölçüt geçerliği, güvenirliği ve geçerliliği test edilmiş, benzer özellikleri ölçen bir başka ölçme aracının geliştirilen ölçek ile korelasyonuna dayanmaktadır (Kelecioğlu, 2014).

Yeterince İyi Annelik Ölçeği’nin geçerliğine ilişkin kanıtlar elde edebilmek için, Cox ve ark. (1987) tarafından geliştirilen Engindeniz A. N., Küey L., Kültür S. (1996) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Doğum sonrası depresyon düzeyini belirlemek için kullanılan “Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği”; Neslihan Zabcı, Elif Erol, Ömer Faruk Şimşek (2018) tarafından ailelerin çocuklarına yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilen “Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği” ve Mary E. Muller (1994) tarafından maternal bağlanmayı ölçmek amacıyla geliştirilen Oya Kavlak ve Ahsen Şirin (2009) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Maternal Bağlanma Ölçeği kullanılmıştır. Faktör analizi

sonucunda elde edilen 21 maddelik ölçek, ölçüt geçerliği incelemek amacıyla ile DFA veri grubu ile aynı zamanda 302 kişiye uygulanmıştır. “Yeterince İyi Annelik Ölçeği” ile “Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği”, “Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği” ve “Maternal Bağlanma Ölçeği” arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarına ilişkin varılan değerler Tablo 9’da sunulmaktadır.

Tablo 9. YİA ve EDDO, KİO, MAİ Arasındaki Korelasyon Değerleri

	YİA	EDDÖ	KİO	MAİ
YİA	1	,209**	,222**	,260**

p=.000**

Tablo 9 incelendiğinde, “Yeterince İyi Annelik Ölçeği” toplam puanı ile Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği”, “Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği” ve “Maternal Bağlanma Ölçeği” arasında pozitif yönde, manidar düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Korelasyon katsayısının $r \geq 0.70$ olması çok güçlü veya mükemmel doğrusal ilişki; $r \geq 0.50$ olması büyük veya güçlü ilişki; $r \leq 0.30$ veya < 0.10 olması ise zayıf ilişki olarak tanımlanmaktadır (Hemphill, 2003). YİA’nın toplam puanı ile EDDO, KİO ve MAİ arasında sırasıyla .209, .222 ve .260 korelasyon katsayısı elde edilmiştir.

Söz konusu bu değerler YİA ile EDDO, KİO ve MAİ arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Her dört ölçek arasında anlamlı ilişki olması YİA’nın geçerliğinin bir kanıtı olarak değerlendirilebilmektedir. YİA’nın geçerliğine ilişkin yapılan analizler, ölçekten alınan puanların geçerli olarak kullanılabileceğine dair kanıtlar sunmaktadır.

4.1.5. Alt %27- Üst %27 Bağımsız Grupların T Testi Sonuçları

İç tutarlılığa yönelik yapılan madde analizinde ilk olarak maddeler en yüksek puandan en düşük puana sıralanmaktadır. Daha sonra örneklemin iki ucundaki %27’si belirlenip ve alt ve üst gruplar oluşturulmaktadır. Üst gruba ait puanlar yüksek, alt gruba ait puanların ise düşük olması beklenmektedir. T-testi değeri ile her madde için madde puanları ortalaması arasındaki farkın manidarlığı incelenmektedir (Tezbaşaran, 2008). Analiz sonuçlarına Tablo 10’da yer verilmektedir.

Tablo 10. Alt %27- Üst %27 Bağımsız Grupların T Testi Sonuçları

Faktörle	r_{jx}		r_{jx}	t		r_{jx}	t		r_{jx}	t	
r		t									
Yeterinc			Anneliğe		Bebek			Kaygılı			
e İyi			Hazırlık		Odaklılık			Anne			
Annelik											
S1	,407**	-5,628	S7	,249**	-4,083	S15	,518**	-3,200	S18	,442**	-5,961
S2	,364**	-6,311	S8	,408**	-4,402	S16	,555**	-3,583	S19	,166**	-7,615
S3	,416**	-4,763	S9	,537**	-5,358	S17	,562**	-5,041	S20	,258**	-10,919
S4	,324**	-5,562	S10	,485**	-4,837				S21	,112	-9,106
S5	,324**	-7,613	S11	,477**	-7,130						
S6	,360**	-3,669	S12	,480**	-7,960						
			S13	,480**	-4,638						
			S14	,445**	-4,972						

P= .000**

Ölçek maddelerinden elde edilen puanlar ile ölçeğin toplam puanı arasındaki ilişki madde toplam test korelasyonu ile gösterilmektedir.

Analiz sonucunda pozitif ve yüksek düzeyde bulunan madde toplam test korelasyonu değerleri, maddelerin benzer davranışları örneklediğini, yüksek iç tutarlılığı göstermektedir (Flanagan, 1952).

Tablo 10 incelendiğinde madde toplam test korelasyonu değerlerinin .112 ile .562 arasında olduğu görülmektedir. Madde test korelasyonunu yorumlamada, istatistiksel anlamlılık ölçüt olarak alınabilmekte, maddelerin birbirleri ve ölçek puanları ile yüksek korelasyona sahip olmaları aynı boyutta ölçme yaptıklarına işaret etmektedir (Hasançebi, Terzi ve Küçük 2020). Elde edilen r_{jx} değerleri 0.000 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Yeterince İyi Annelik Ölçeği'ne ait maddelerin ayırt ediciliğini göstermek amacıyla uygulanan alt %27 ve üst%27 bağımsız gruplar t testi sonucu Tablo 10'da yer almaktadır. En düşük değere sahip %27'yi oluşturan 82 kişi alt grup, en yüksek değere sahip %27'yi oluşturan 82 kişi ise üst grup olarak belirlenmiştir. Tablo 10 incelendiğinde elde edilen t değerlerinin 0.000 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Gruplar arasındaki farkın istendik yönde anlamlı olması, testin iç tutarlılığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Büyüköztürk, 2019, s. 184).

4.2. Yeterince İyi Annelik Ölçeği: Güvenirlik Çalışması

4.2.1. Cronbach's Alpha (α) Katsayısı

Elde edilen Anneliğe Hazırlık, Yeterince İyi Annelik, Bebek Odaklılık ve Kaygılı Anne faktörleri ve 21 maddeden oluşan ölçeğin güvenirliğini belirlemek için analiz edilmiştir. Oluşturulan ölçeğin iç tutarlılığını ile ilgili bilgi vermekte olan Cronbach Alpha değeri ölçekte yer alan maddelerin varyans değerleriyle hesaplama yaparak homojen bir yapıya işaret edip etmediğini görmek için kullanılmaktadır. İç Tutarlılık Katsayısı 0.7 ve üstü bulunması durumunda ölçeğin güvenirliği iyi olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2016).

Açımlayıcı faktör analizi sonucuna göre nihai halini alan 21 maddelik Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin geneline ait iç güvenirlik iç Cronbach Alpha değeri .708 olarak tespit edilmiştir. Ölçek genel olarak iyi düzeyde bir iç tutarlılık katsayısına sahiptir.

Tablo 11. Faktörlere Ait Güvenirlik Testi Sonuçları

Faktörler	Cronbach Alpha	N
Yeterince İyi Annelik	,741	8
Anneliğe Hazırlık	,754	6
Bebek Odaklılık	,793	3
Kaygılı Anne	,549	4
	,708	21

Tablo 11'de gösterilen faktörlere ait iç tutarlılık katsayılarını incelediğimizde, iç tutarlılık katsayısı en yüksek faktörün .75 Cronbach Alpha değeri ile Anneliğe Hazırlık olduğu tespit edilmiştir. En düşük değer alan faktör ise .54 değeri ile Kaygılı Anne olmuştur. Faktörlere ait güvenirlik testi sonuçlarına bakıldığında bir faktör hariç iç tutarlılık katsayısı .70'in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ölçeğe ait faktörlerin iyi düzeyde bir iç tutarlılığa sahip olduğu görülmektedir.

Yapılan iki analizlerin sonuçları doğrultusunda ölçme aracının iç tutarlılığının yüksek ve maddelerin ayırt edici olduğu söylenebilmektedir.

Gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçlarından hareketle, 4 faktör ve 21 maddeden oluşan Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenirlik açısından istenen ölçütleri sağladığı gözlenmiştir.

BÖLÜM 5

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde Yeterince İyi Annelik Ölçeği'nin geliştirilmesine yönelik bulguların sonuçlarına, bu sonuçların tartışılması ve uygulayıcı ile araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, 0-3 yaş çocuğu olan annelerin, yeterince iyi annelik algısını değerlendirebilecek, dört faktörden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı (YİA) geliştirilmiştir. Annelerin yeterince iyi annelik algısını değerlendirebilmek için özgün bir ölçek oluşturulmuştur. Ölçeğin geliştirilmesi süresinde, yeterince iyi annelik kavramı üzerine yapılmış çalışmalar incelenerek faktör yapıları ve maddeler oluşturulmuştur. Ölçeğin kapsam geçerliğinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan form ikisi gelişim psikolojisi, ikisi ölçme ve değerlendirme ve beşi klinik psikoloji alanında uzman olan dokuz kişi ölçekle ölçülmek istenen yapının dilsel, yazımsal açıdan uygun olup olmadığı, teorik yapıyı yansıtıp yansıtmadığı gibi önemli unsurların tespit edilmesine yardımcı olmuştur. Alınan uzman görüşleri ışığında ölçeğin maddeleri düzenlenerek ön uygulama için hazırlanmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Yeterince İyi Annelik Ölçeği (YİA) geçerli bir ölçme aracı mıdır?” sorusu doğrultusunda ölçek geliştirme basamakları takip edilerek geliştirilen ölçme aracının geçerliği istatistiksel olarak ispatlanmıştır. Geçerlik incelemesi için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), Yakınsama (convergent) – Iraksak (discriminant) Geçerliği ve Benzer Ölçek Geçerliliği kullanılmıştır. Faktör analizi sayesinde geliştirilen ölçeğin bir temel yapıya mı yoksa birden çok özel yapıya mı sahip olduğu, maddelerin ait olduğu faktörler belirlenmektedir (DeVellis, 2022, s. 117). Faktör yapısını belirlerken ilk olarak Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ile ölçeği oluşturan maddelerin kaç alt boyut oluşturabileceği ve maddeler arasında içerik bakımından nasıl bir ilişki olduğu belirlenebilmektedir. Bu çalışmada 27 maddelik havuz ile faktör analizi işlemi gerçekleştirilmiştir.

Ölçek geliştirme sürecinde ve faktör analizinin uygunluğunun değerlendirilmesinde örneklem büyüklüğü önemli bir unsurdur. Goodwin (1999, s. 91), faktör analizi için gereken en az katılımcı sayısının değişken sayısının 3 ile 50 katı arasında olabileceğini belirtmektedir. Araştırmanın birinci uygulaması kapsamında 302 kişiden veri toplanmıştır.

Bir başka görüş olarak Gorsuch (1983), örneklemin ölçekteki madde sayısının 5 ila 10 katı arasında olması gerektiğini söylemiştir. Bu çalışmanın birinci uygulamasında alanyazında belirtilen görüşlere uygun olan örneklem sayısına ulaşılması amaçlanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Küresellik Testi ile 303 kişilik örneklem grubundan elde edilen verilerin yeterliliği incelenmiştir. YİA'nın Kaiser-Meyer-Olkin değeri .751 bulunmuştur. Kaiser (1974, s. 35)'e göre KMO değerinin .90 ve üzerinde olması muhteşem, .50 ve altındaki değerler faktör analizi için uygun olmadığı yorumlanmaktadır. YİA'nın KMO değeri .751 olduğu için bu kriteri karşılamaktadır. YİA'nın Bartlett Küresellik Testi değerleri $X^2 = 1733,00$, $sd=210$, $p=.000$ olarak bulunmuştur. Elde edilen Ki-Kare istatistiğinin anlamlı olması faktör analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2019, s. 136). Ölçeğin AFA analizi sonucunda 27 madde yamaç-birikinti grafiği üzerinde 4 faktör oluşturmuştur.

Alanyazın incelendiğinde Kazak Berument, Okur, Bahtiyar Saygan, Yavaşlar Doğru, Bakır Demir ve Aran (2018) tarafından gerçekleştirilen ve orijinal adı “Anne Duyarlılık Ölçeği (ADÖ)” olan 27 maddelik ölçeğin üç alt boyutta ele alındığı görülmektedir. Birinci faktör, “destekleme/teşvik etme”; ikinci faktör, “çocuğun ihtiyacını karşılama”; üçüncü faktör ise “duygusal sıcaklık” olarak adlandırılmıştır. Lynn Jennifer Barkin (2009) tarafından annelik fonksiyonlarıyla ilgili durumlarını araştırmak amacıyla oluşturulan ve Aydın (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan “Barkin Annelik Fonksiyonu Ölçeği” ise 16 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar; Öz Bakım, Anne Psikolojisi, Bebek Bakım, Sosyal Destek, Anneliğe Uyum olarak adlandırılmıştır.

Madde faktör yüklerinin minimum değeri ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Hair, Black, Babin ve Anderson (1998, s. 112)'a göre madde faktör yükünün en az 0.32 olması gerekmektedir. Bu sebeple 0.32 faktör yükünün altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Aynı zamanda binişik maddeleri engellemek amacıyla faktör yük değerleri arasında en az 0.10 fark olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Bu doğrultuda, YİA'ya ait maddelerin faktör yüklerinin uygulanabilirlik açısından anlamlı olduğu söylenebilir (Aksu, Eser ve Güzeller, 2017). Açıklayıcı Faktör Analizi ile belirlenen yapının geçerliliğine kanıtlamak adına kullanılan yöntemlerden bir diğeri Doğrulayıcı Faktör Analizidir ve önceden belirlenen yapıyı doğrulamak amacıyla kullanılmaktadır (DeVellis, 2022, s. 151). AFA sonucunda elde edilen 21 maddeden oluşan 4 faktörlü yapıyı doğrulamak için 302 kişiden veri toplanarak ikinci uygulama gerçekleştirilerek DFA yapılmıştır. Comrey (1973), örneklemin en az 300 katılımcıdan oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir.

Analiz sonucunda ilk olarak p değeri incelenmiştir ve .000 anlamlı olduğu bulunmuştur. Örneklem grubunun büyüklüğü sebebiyle de p değerinin anlamlı çıkması muhtemel görüldüğü için veri uygunluğu test etmek amacıyla uyum indeksleri değerleri incelenmiştir (Kaymak Özmen ve Özmen, 2012, s. 30). Bu sebeple alanda en yaygın kullanılan uyum değeri ki-kare (χ^2) testi, Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI), Göreceli Uyum İndeksi (RFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), İyi Uyum İndeksi (GFI), Düzenlenmiş İyi Uyum İndeksi (AGFI), Artan Uyum İndeksi (IFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) ve Artık Ortalamaların Karekökü (RMR) gibi farklı indeksler değerlendirilmiştir. RMSEA 0.072 (Steiger, 2007), RMR 0.076 (Brown, 2006; Hu ve Bentler, 1999), CFI 0.90 (Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000; Thompson, 2004) değeri, oluşturulan modelin toplanan veri ile arasındaki uyumun iyi olduğunu göstermektedir. Ancak analiz sonucunda uyum indekslerinin bazılarının istenilen değeri taşınamaması sebebiyle modifikasyon indeksi (MI) ve beklenen parametre (EPC) değişikliği değerleri incelenmiştir. Model modifikasyonunda yüksek modifikasyon indeksi (MI) görülen maddelerin birleştirilmesi önerildiği için (Whittaker, 2012, s. 27), bazı madde çiftlerinde (S3 VE S2) ilgili modifikasyon yapılmaya karar verilmiştir. Modifikasyon işleminin ardından Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) tekrar uygulanmıştır. Tekrar edilen analiz sonuçlarına ait modifikasyon sonrası model uyum indeksleri incelendiğinde Ki-Kare (χ^2) değerinin, serbestlik derecesine (df) oranı ($\chi^2/df=457,80$, $sd(df)=183$, $\chi^2/sd=2.51$, $p=0.00$) anlamlı ve kabul edilebilir değere ulaşmıştır. Ölçme aracının (YİA) dört boyutunu oluşturan 21 maddeye ait standardize edilmiş faktör yük değerleri birinci faktör için maddelerin yük değerleri en düşük ,36 ve en yüksek ,71 olarak hesaplanmıştır. İkinci faktör için maddelerin yük değerleri en düşük ,47 ve en yüksek ,77 olarak hesaplanmıştır. Üçüncü faktör için maddelerin yük değeri en düşük ,79 ve en yüksek ,85 olarak hesaplanmıştır. Dördüncü faktör için maddelerin yük değeri en düşük ,47 ve en yüksek ,72 olarak hesaplanmıştır. Büyüköztürk (2019, s. 134) faktör yük değerinin, 0.45 ve üzerinde olmasının iyi bir ölçü olduğunu belirtmektedir.

Ölçme aracını oluşturan maddelerin anlamlı etkiye sahip olup olmadığını tespit etmek için incelenen t değerlerinin ise Yeterince iyi annelik faktörü için 8.25 ile 10.53, anneliğe hazırlık faktörü için 2.93 ile 13.28, bebek odaklılık faktörü için 13.06 ile 16.73, kaygılı anne faktörü için 3.31 ile 11.53 arasında tutarlı ve anlamlı olduğu görülmektedir. Aksu ve diğerleri (2017, s. 161) maddelere dair t değerleri; 1.90'ın üzerinde ise .05 düzeyinde, 2.56'nın üzerinde ise .01 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde ölçeğin yapısal geçerlik şartlarını sağladığı söylenebilir.

Yapısal geçerlik testinden sonra geçerlilikten bahsedebilmek için yakınsama (convergent) ve ıraksak (discriminant) geçerliliğinin de incelenmesi gerekmektedir. Yakınsama geçerliğini hesaplamak adına kullanılan yapı güvenirliliği (CR) değerleri sırasıyla 0.81, 0.80, 0.85, 0.70 olarak bulunurken; ortalama açıklanan varyans oranı (AVE) değerleri sırasıyla 0.42, 0.34, 0.65, 0.38 bulunmuştur. Yapı güvenirliliği için John ve Benet Martinez (2000)'e göre CR değerinin 0.70 ve üzerinde olması kabul edilebilir değer olarak ifade edilmektedir. AVE değerinin ise Fornell ve Lacker (1981)'a göre 0.50'den büyük olması beklenmektedir ancak 0.40 değeri de kabul edilebilir. Dört boyut için elde edilen CR ve AVE değerlerinin kabul edilebilir sınır içerisinde olduğu görülmektedir. Fornell ve Larcker (1981, s. 45-46), ıraksak geçerliğin hesaplanması için ortalama açıklanan varyans oranının karekökü ($\sqrt{AVE}$) değeri kullanılmaktadır. ıraksak geçerliğin varlığından söz edebilmek için $\sqrt{AVE}$ değerinin faktörler arası korelasyondan büyük olması gerekmektedir (Lapa ve ark. 2020). Hesaplanan $\sqrt{AVE}$ değeri, aynı satır ile sütunda yer alan korelasyon değerlerinden yüksek olmalıdır. Sırasıyla; faktörler arası korelasyon değerinin ortalama açıklanan varyans oranının karekök değerlerinden (0.64, 0.58, 0.80, 0.61) küçük olduğu görülmektedir. Analiz sonuçları doğrultusunda yapıya ilişkin yakınsama (convergent) ve ıraksak (discriminant) geçerliliğinin anlamlı olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Yeterince İyi Annelik Ölçeği (YİA) güvenilir bir ölçme aracı mıdır?” sorusu doğrultusunda ölçme aracının güvenirliliği istatistiksel olarak ispatlanmıştır. Güvenirlik incelemesi için Cronbach's Alpha (α) Katsayısı, Eşdeğer Yarılar (split-half) Yönetimi, Madde Toplam Test Korelasyonu ve Alt %27 - Üst %27 Bağımsız Gruplar T Testi kullanılmıştır. Cronbach's Alpha (α) Katsayısı Faktör 1 için ,741, Faktör 2 için ,754 Faktör 3 ,793 Faktör 4 ,549 ve ölçme aracının tamamı için ,708 olarak hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha (α) Katsayısı değerinin ,70 veya daha büyük olması yaygın olarak kabul görmektedir (Hair, Anderson, Tahtam ve Black, 1998, s. 88; Taber, 2018, s. 1284).

Elde edilen α katsayıları doğrultusunda ölçme aracının yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu yorumu yapılabilir. Ölçme aracına ilişkin maddelerin belirli bir niteliği ölçüp ölçmediğini belirlemek ve maddelerin ayırt ediciliğini tespit etmek amacıyla madde toplam test korelasyonu ve alt %27- üst %27 bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. T-testi değeri ile her madde için madde puanları ortalaması arasındaki farkın manidarlığı incelenmektedir (Tezbaşaran, 2008). Madde toplam test korelasyonu değerlerinin ,112 ile ,562 arasında olduğu görülmektedir. Madde test korelasyonunu yorumlamada, istatistiksel anlamlılık ölçütü olarak alınabilmekte, maddelerin birbirleri ve ölçek puanları ile yüksek korelasyona sahip

olmaları aynı boyutta ölçme yaptıklarına işaret etmektedir (Hasançebi, Terzi ve Küçük 2020). Elde edilen r_{xx} değerleri 0.000 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

“Yeterince İyi Annelik Ölçeği”ne ait maddelerin ayırt ediciliğini göstermek amacıyla uygulanan alt %27 ve üst%27 bağımsız gruplardan elde edilen t değerlerinin de 0.000 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Yapılan iki analizin sonuçları doğrultusunda ölçme aracının iç tutarlılığının yüksek ve maddelerin ayırt edici olduğu söylenebilmektedir. Gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçlarından hareketle, 4 faktör ve 21 maddeden oluşan Yeterince İyi Annelik Ölçeği’nin geçerli ve güvenilir olduğu kanıtlanmıştır.

5.2. Öneriler

Yeterince iyi annelik kavramına dair alanyazında az sayıdaki çalışmanın sebeplerinden biri, bu kavramı ölçecek ölçme aracının olmayışı olduğu düşünülmektedir.

5.2.1. Uygulayıcıya Yönelik Öneriler

Annelik ile ilgili profesyonel yardıma ihtiyaç duyan anne ve anne adaylarına uygulamak için ruh sağlığı çalışanlarının (Psikiyatrist, Psikolog, Psikolojik Danışman vb.) ölçeği kullanması önerilmektedir.

5.2.2. Araştırmacıya Yönelik Öneriler

Yapılan analizler sonucunda geçerli ve güvenirliliği yapılmış olan bu ölçek, alanyazına katkı sağlayarak araştırmacılar tarafından anneler boyutunda daha yaygın bir şekilde kullanılması önerilebilir.

Aynı zamanda örneklem boyutu farklılaştırılarak “çocuk formu” geliştirilip çocuk açısından “yeterince iyi annelik” kavramı tanımlanabilir.

“Yeterince İyi Annelik Ölçeği” dikkate alınarak babalar ve ebeveynler için de “yeterince iyi babalık” ve “yeterince iyi ebeveynlik” ölçekleri geliştirilmesi alandaki eksikliği giderecektir.

Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların annelerine yönelik “özel çocuklara karşı yeterince iyi annelik” formunun alana kazandırılması önerilmektedir.

Yeterince iyi annelik konusunun bireysel, ilişkisel ve toplumsal etkilerini derinlemesine incelemek, bireylerin yeterince iyi annelik ile ilgili algısının zamanla değişip değişmediğini tespit etmek için karma araştırma yönteminin kullanılması önerilmektedir.

Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan “Yeterince İyi Annelik Ölçeği” kullanılarak, yeterince iyi anneliğin çeşitli sosyodemografik değişkenlerle, psikopatolojilerle ilişkisinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abramovitch, H. (2021). When is it time to stop? When good enough becomes bad enough. *Journal of Analytical Psychology*, 66(4), 907–925. <https://doi.org/10.1111/1468-5922.12700>
- Abrevaya, E. (2002). Anelik: Genitallik Öncesiyle Genitallik Arasında Bir Serüven. *Psikanaliz Yazıları*, 4, 69-77.
- Aksu, G., Eser, M. T., & Güzeller, C. O. (2017). *Açımlayıcı ve Doğrulamalı Faktör Analizi ile Yapısal Eşitlik Modeli Uygulamaları* (1. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Alvarez, A. (2010). Levels of analytic work and levels of pathology: The work of calibration. *The International Journal of Psychoanalysis*, 91(4), 859-878. <https://doi.org/10.1111/j.1745-8315.2010.00284.x>
- Arbisio, C. (2003). *Le bilan psychologique avec l'enfant*. Dunod.
- Athanassios, A. (2013). Group analysis and eating disorders: A study of the therapeutic impact of group-analytic psychotherapy on women suffering from anorexia and bulimia nervosa. *Group Analysis*, 46(2), 41-56. <https://doi.org/10.1177/0533316413488706>
- Atkinson, R. L., & Hilgard, E. R. (2017). *Psikolojiye giriş* (14. Baskı, Y. Alogan, Çev.). Arkadaş Yayınları.
- Aydın, R. (2016). *Barkin Anelik Fonksiyonu Ölçeğinin uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Bates, R. (2022). *Psychoanalysis and the family in twentieth-century France: Françoise Dolto and her legacy*. Manchester University Press.
- Berlin, I. N. (1986). Review of *The nature of the child* [Review of the book *The nature of the child*, by J. Kagan]. *American Journal of Orthopsychiatry*, 56(1), 153–155. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1986.tb01553.x>
- Berument, S. K., Okur, Ş., Bahtiyar-Saygan, B., Yavaşlar-Doğru, Y., Bakır-Demir, T., & Aran, Ö. (2018). Anne Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 21(42), 17-34. <https://doi.org/10.31828/tpy.13019961.2018.42.02.02>
- Bilgin, Z., & Ecevit Alpar, Ş. (2020). Scale for maternity role perceptions. *Health Care for Women International*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/07399332.2020.1815748>
- Bion, W. R. (1967). *Tereddütli Düşünceler* (N. Erdem, Çev.). Metis Yayınları. (Orijinal eser 1967'de yayınlanmıştır)
- Bion, W. R. (2002). *Yaşayarak Öğrenme* (T. Güvenir & L. İscanlı Ekin, Çev.). Bağlam Yayınları. (Orijinal eser 2002'de yayınlanmıştır)

- Salomonsson, B. (2007). 'Talk to me baby, tell me what's the matter now': Semiotic and developmental perspectives on communication in psychoanalytic infant treatment. *The International Journal of Psychoanalysis*, 88(1), 127-146. <https://doi.org/10.1516/04P3-FUER-0U41-LLN8>
- Blass, R. B. (2012). Psikanalitik Tartışmalar: Giriş: Psikanalitik Kuram ve Uygulamada 'Geç Bion'un Önemi. *Uluslararası Psikanaliz Yıllığı 2012* (M. T. Sivri, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Bleandonu, G. (1999). *Wilfred Bion: His Life and Works*. Other Press.
- Bott Spillius, E., Milton, J., Garvey, P., Couve, C., & Steiner, D. (2011). *The New Dictionary of Kleinian Thought*. Routledge.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1975). *Loss: Sadness and Depression*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Separation: Anxiety and Anger*. Basic Books.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (26. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Charles, M. (Ed.). (2018). *Introduction to contemporary psychoanalysis: Defining terms and building bridges*. Routledge.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Crain, W. C. (1987). Erikson: yaşamın sekiz evresi. In B. Onur (Ed.), *Ergenlik Psikolojisi* (pp. 25-26). Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Delgado, S. V., Strawn, J. R., & Pedapati, E. V. (2017). *Çocuk ve ergenler için çağdaş psikodinamik psikoterapi: Öznelliklerarasılık ile sinirbilimi bütünleştirmek* (H. Akekmekçi, U. Tura & R. Kahyaoğlu, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 2015'te yayınlanmıştır)
- Diem-Wille, G. (2011). *The Early Years of Life: Psychoanalytical Development Theory According to Freud, Klein, and Bion* (B. McQuade, N. Merems, & C. Nielsen, Trans.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429481529>
- Dolto, F. (1998). Feminine eroticism: Its structuration in childhood, and its manifestations in the adult woman. *Journal of European Psychoanalysis*, 7, 28-40.
- Dolto, F. (1965). Önsöz. In M. Mannoni, *Le Premier Entretien avec le Psychanalyste*. Tel Gallimard.
- Dolto, F. (1982). *Séminaire de Psychanalyse d'Enfant*. Editions Seuil.
- Dolto, F. (1984). *L'Image Inconsciente du Corps*. Editions Seuil.

- Dolto, F. (2013). *Psychoanalysis and Paediatrics: Key Psychoanalytic Concepts with Sixteen Clinical Observations of Children* (F. Hivernel & F. Sinclair, Çev.). Karnac Books.
- Erbaş, S. (2015). *Yeme tutumlarının nesne ilişkileri kuramı çerçevesinde incelenmesi* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton.
- Erikson, E. H. (1964). *Insight and responsibility*. Norton.
- Ersin, A. (2017). *OKB tanısı olan çocuk ve ergenlerde belirti dağılımının ebeveynlerindeki obsesif kompulsif belirti dağılımı ve ebeveyn tutumları ile olan ilişkisi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi.
- Fairbairn, W. R. D. (1954). *An object-relations theory of the personality*. Basic Books.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). Sage Publications.
- Flament, M. F., Koby, E., Rapoport, J. R., & Berg, C. J. (1990). Childhood obsessive-compulsive disorder: A prospective follow-up study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 31(3), 363-380.
- Flanagan, J. C. (1952). The effectiveness of short methods for calculating correlation coefficients. *Psychological Bulletin*, 49(4), 342-348.
- Fonagy, P., Steele, H., & Steele, M. (1991). Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child Development*, 62, 891-905.
- Segal, H. (1957). Notes on symbol formation. *The International Journal of Psychoanalysis*, 38.
- Segal, H. (1973). Melanie Klein's work in context. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 28(1), 229-240.

EK 1. Etik Kurul Kararı

T.C. İSTANBUL RUMELİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ		
Toplantı No: 2023/06	Toplantı Tarihi: 16.06.2023	Madde No: 07
Özü: Yeterince İyi Annelik Ölçek Geliştirme		
Üniversitemiz İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Psikoloji bölümü öğretim elemanlarından Dr. Öğr. Üyesi Alper HASANOĞLU'nun tez danışmanı olduğu Klinik Psikoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Dilruba ŞAHİN'in araştırmacı olduğu "Yeterince İyi Annelik Ölçek Geliştirme" başlıklı çalışması için etik kurul raporu talebi görüşüldü. "Yeterince İyi Annelik Ölçek Geliştirme" başlıklı araştırmanın Bilimsel Araştırma ve Yayın Alt Komisyonu tarafından gerekli inceleme yapılarak etik olarak uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.		

EK 4. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu

1. Çocuğunuzun Doğum Tarihi (Gün/Ay/Yıl):
...../...../.....
2. Çocuğunuzun Doğum Yeri:
Çocuğunuzun cinsiyeti?
(1) Kız (2) Erkek
3. Çocuğunuzun doğum şekli:
(1) Normal Doğum (2) Sezeryan
4. Çocuğunuz nasıl dünyaya geldi?
(1) Planlı (2) Sürpriz
(3) Tüp bebek (4) Diğer:.....
5. Çocuğunuzun Psikolojik ya da psikiyatrik bir sorunu var mı, varsa başlangıç zamanı ve sorunu?
.....
Sorunuyla ilgili ilaç kullanıyorsa adı ve kullandığı süreyi belirtiniz.
.....
6. Herhangi bir tıbbi hastalığı var mı? Varsa belirtiniz.
.....
7. Çocuğunuza 0-1 yaşta kim baktı?
(1) Anne (2) Akraba (3) Bakıcı
8. Anne Yaş:
9. Baba Yaş:
10. Anne eğitim durumu:
(1) İlköğretim
(2) Lise
(3) Ön lisans
(4) Lisans
(5) Yüksek Lisans
(6) Doktora
11. Baba eğitim durumu:
(1) İlköğretim
(2) Lise
(3) Ön lisans
(4) Lisans
(5) Yüksek Lisans
(6) Doktora
12. Annenin mesleği:
13. Babanın mesleği
14. Çocuğunuzun kaç kardeşi var?
(0) Yok
(1) 1 kardeşi var.
(2) 2 kardeşi var.
(3) 3 kardeşi var.
(4) 4 kardeşi var.
(5) 5 ve 5'ten fazla kardeşi var.
15. Ailenin aylık geliri nedir:
(1) 10.000 TL'den az
(2) 11.00-20.000 TL arası
(3) 21.000- 40.000 TL arası
(5) 41.000 TL ve üzeri
16. Anneliğinizi nasıl tanımlarsınız? (Kaygılı, sakın, panik, hoşgörülü gibi sıfat yazınız.)
.....

EK 5. Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği

Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği

ad, soyad:

bebeğin yaşı:

Yakın zamanlarda bebeğiniz oldu. Sizin son hafta içindeki duygularınızı öğrenmek istiyoruz. Böylelikle size daha iyi yardımcı olabileceğimize inanıyoruz. Lütfen, yalnızca bugün değil son 7 gün içinde, kendinizi nasıl hissettiğinizi en iyi tanımlayan ifadeyi işaretleyiniz.

Örnek:

Kendimi mutlu hissediyorum

☐ Evet, her zaman

☒ Evet, çoğu zaman

☐ Hayır, çok sık değil

☐ Hayır, hiçbir zaman

Bu, son hafta boyunca "Çoğu zaman kendimi mutlu hissediyorum" anlamına gelmektedir.

Lütfen aşağıdaki soruları örnekte gösterildiği biçimde yanıtlayınız.

Son 7 gündür;

1. Gülebiliyor ve olayların komik tarafını görebiliyorum,

- ☐ Her zaman olduğu kadar
☐ Artık pek o kadar değil
☐ Artık kesinlikle o kadar değil
☐ Artık hiç değil

Son 7 gündür;

2. Geleceğe hevesle bakıyorum.

- ☐ Her zaman olduğu kadar
☐ Her zamankinden biraz daha az
☐ Her zamankinden kesinlikle daha az
☐ Hemen hemen hiç

Son 7 gündür;

3. Bir şeyler kötü gittiğinde gereksiz yere kendimi suçluyorum.

- ☐ Evet, çoğu zaman
☐ Evet, bazen
☐ Çok sık değil
☐ Hayır, hiçbir zaman

Son 7 gündür;

4. Nedensiz yere kendimi sıkıntılı ya da endişeli hissediyorum.

- ☐ Hayır, hiçbir zaman
☐ Çok seyrek
☐ Evet, bazen
☐ Evet, çoğu zaman

Son 7 gündür;

5. İyi bir nedeni olmadığı halde, korkuyor ya da panikliyorum.

- ☐ Evet, çoğu zaman
☐ Evet, bazen
☐ Hayır, çok değil
☐ Hayır, hiçbir zaman

Son 7 gündür;

6. Herşey giderek sırtıma yükleniyor.

- ☐ Evet, çoğu zaman hiç başa çıkamıyorum
☐ Evet, bazen eskisi gibi başa çıkamıyorum
☐ Hayır, çoğu zaman oldukça iyi başa çıkıyorum
☐ Hayır, her zamanki gibi başa çıkabiliyorum

Son 7 gündür;

7. Öylesine mutsuzum ki uyumakta zorluk çekiyorum.

- ☐ Evet, çoğu zaman
☐ Evet, bazen
☐ Çok sık değil
☐ Hayır, hiçbir zaman

Son 7 gündür;

8. Kendimi üzüntülü ya da çökkün hissediyorum.

- ☐ Evet, çoğu zaman
☐ Evet, oldukça sık
☐ Çok sık değil
☐ Hayır, hiçbir zaman

Son 7 gündür;

9. Öyle mutsuzum ki ağlıyorum.

- ☐ Evet, çoğu zaman
☐ Evet, oldukça sık
☐ Çok seyrek
☐ Hayır, asla

Son 7 gündür;

10. Kendime zarar verme düşüncesinin aklıma geldiği oldu.

- ☐ Evet, oldukça sık
☐ Bazen
☐ Hemen hemen hiç
☐ Asla

EK 6. Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği

Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği

Aşağıda, çocuğunuzla ilgili bazı duygu ve davranışlara ilişkin ifadeler yer almaktadır. Çocuğunuzla genel durumunu göz önüne alarak, aşağıdaki derecelendirmeye göre ifadeleri cevaplayınız.

-----1----- -----2----- -----3----- -----4----- -----5-----
(Hiçbir zaman) (Nadiren) (Ara sıra) (Sık sık) (Her zaman)

1. Çocuğumdan ayrılmak benim için zordur.	1	2	3	4	5
2. Çocuğuma olumsuz davranışını devam ettirdiği takdirde onunla konuşmayacağımı söylediğim olur.	1	2	3	4	5
3. Çocuğum hep gözümün önünde olsun isterim.	1	2	3	4	5
4. Çocuğum ağladığında susması için ne istiyorsa yaparım.	1	2	3	4	5
5. Mükemmeliyetçiliğim nedeniyle çocuğumun yaptıklarını kolay beğenmem.	1	2	3	4	5
6. Eşim, çocuğumuzun olumsuz davranışlarına sınır koyar.	1	2	3	4	5
7. Çocuğumun hastalanması, iğne olması, yaralanması gibi durumlarda panik olurum.	1	2	3	4	5
8. Gün içinde okulda rahat olup olmadığı aklıma takılır.	1	2	3	4	5
9. Eşim çocuğumuzla ilgili konularda bana yardımcı olur.	1	2	3	4	5
10. Çocuğum sınıfında en yüksek notu almamışsa üzülürüm.	1	2	3	4	5
11. İsteklerini erteleyemem hemen yerine getirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
12. Ondan ayrıldığımda suçluluk hissederim.	1	2	3	4	5
13. Onu başkasına emanet etmek konusunda endişeliyimdir.	1	2	3	4	5
14. Çocuğum istemese de onu bir faaliyete (Spor, hobi vb.) zorladığım olur.	1	2	3	4	5
15. Bizim ona şimdi baktığımız gibi, ileride onun da bize bakmasını beklerim.	1	2	3	4	5
16. Yapabildiğinin en iyisini yapmasını beklerim, bu nedenle yüksek not alsa bile onu daha iyi yapabileceği konusunda uyardığım olur.	1	2	3	4	5
17. Tüm hayatımı çocuğuma adadım, ondan başka önceliğim yoktur.	1	2	3	4	5
18. Bana kızdığında ya da vurduğunda beni yıprattığını, üzdüğünü söylerim.	1	2	3	4	5

19. Bebekliğinde uyurken nefes alıp almadığını kontrol ederdim.	1	2	3	4	5
20. Çocuğum öfkelenip bağırınca ben de ona bağırırım.	1	2	3	4	5
21. Çocuğumu kaybetmekten çok korkarım.	1	2	3	4	5
22. Çocuğum istekleri konusunda o kadar ısrarcıdır ki sonunda pes eder istediğini yaparım.	1	2	3	4	5
23. Eşim ben yetersiz kaldığımda çocuğumuzun gerginliğini azaltmayı başarır.	1	2	3	4	5
24. Bebekliğinde bir dönem uyku eğitimi verdim, yatağında ağladığında yanına gitmezdim.	1	2	3	4	5
25. Eşim sakin biridir.	1	2	3	4	5
26. Çocuğum olumsuz davranışlarda bulunduğunda ona beni üzdüğünü söylerim.	1	2	3	4	5
27. Çocuğuma vurduğum olmuştur (Ele veya başka vücut bölgelerine).	1	2	3	4	5
28. Çocuğumun mutlu olması için her istediğini almaya ve yapmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
29. Endişeli ve korumacı bir anneyim.	1	2	3	4	5
30. Eşimle aramda yakın bir bağ vardır.	1	2	3	4	5
31. Onu sakinleştirmek için yalan söylediğim ya da gerçekleri gizlediğim olur.	1	2	3	4	5
32. Bizi çocuğumuzun yönettiği olur.	1	2	3	4	5
33. Çocuğuma beni yordüğünü söylerim.	1	2	3	4	5
34. Çocuğum bizden uzakta olduğunda yalnızlık hissederim.	1	2	3	4	5
35. Eşim çocuğumuz doğduğunda bana çok destek olmuştu.	1	2	3	4	5
36. Çocuğumu uslu, başarılı çocuklarla karşılaştırır, onları örnek gösteririm.	1	2	3	4	5

EK 7. Maternal Bağlanma leği

Sayın araştırmacı;

Sevgiyi gösteren maternal duygu ve davranışları ölçen MAI kişinin kendisinin uyguladığı bir ölçek olduğu için, **okuma- yazma bilen ve okuduğunu anlayabilen** kadınlarla uygulanabilen bir ölçektir. Her bir madde “her zaman” ile “hiçbir zaman” arasında değişen, 4'l likert tipi 26 maddelik bir ölçektir. Her madde doğrudan ifadeleri içermektedir ve Her Zaman (a)= 4 puan, Sık Sık (b)=3 puan, Bazen(c)=2 puan ve Hiçbir Zaman (d)=1 puan olarak hesaplanır. Bütün maddelerin toplamından genel bir puan elde edilmektedir. Yüksek puan maternal bağlanmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten elde edilecek en düşük puan 26, en yüksek puan 104 arasında değişmektedir. Ölçeğin kesme puanı bulunmamaktadır.

Maternal Bağlanma leği **en az postpartum bir aylık bebeği** olan annelere uygulanır. Gebelere ve postpartum bir aydan önce uygulanmaz. Lütfen alışmanızda belirtilen koşullara dikkat ederek uygulayınız.

Çalışmanızda başarılar dilerim.

MATERNAL BAĞLANMA ÖLÇEĞİ

Aşağıda yeni annenin durumu ile ilgili tecrübeleri, hisleri ve duyguları tanımlanmaktadır. Lütfen her ifadede tanımlanan duygu ve düşünceyi ne sıklıkta hissettiğinizi ve düşündüğünüzü her biri için tek bir kutucuğu işaretleyerek belirtiniz.

	HER ZAMAN	SIK SIK	BAZEN	HIÇBİR ZAMAN
1- Bebeğimi sevdiğimi hissediyorum	a	b	c	d
2- Bebeğimle birlikteyken mutluluk ve içimde bir sıcaklık hissediyorum	a	b	c	d
3- Bebeğimle özel zaman geçirmek istiyorum	a	b	c	d
4- Bebeğimle birlikte olmak için sabırsızlanıyorum	a	b	c	d
5- Sadece bebeğimi görme bile beni mutlu ediyor	a	b	c	d
6- Bebeğimin bana ihtiyacı olduğunu biliyorum	a	b	c	d
7- Bebeğimin sevimli olduğunu düşünüyorum	a	b	c	d
8- Bu bebek benim olduğu için çok memnunum	a	b	c	d
9- Bebeğim güldüğünde kendimi özel hissediyorum	a	b	c	d
10- Bebeğimin gözlerinin içine bakmaktan hoşlanıyorum	a	b	c	d
11- Bebeğimi kucagımda tutmaktan hoşlanıyorum	a	b	c	d
12- Bebeğimi uyurken seyrediyorum	a	b	c	d
13- Bebeğimin yanımda olmasını istiyorum	a	b	c	d
14- Başkalarına bebeğimi anlatıyorum	a	b	c	d
15- Bebeğimin gönlünü almak zevklidir	a	b	c	d
16- Bebeğimle kucaklaşmaktan hoşlanıyorum	a	b	c	d
17- Bebeğimle gurur duyuyorum	a	b	c	d
18- Bebeğimin yeni şeyler yapmasını görmekten hoşlanıyorum	a	b	c	d
19- Düşüncelerim tamamen bebeğimle dolu	a	b	c	d
20- Bebeğimin karakterini biliyorum	a	b	c	d
21- Bebeğimin bana güven duymasını istiyorum	a	b	c	d
22- Bebeğim için önemli olduğumu biliyorum	a	b	c	d
23- Bebeğimin hareketlerinden ne istediğini anlıyorum	a	b	c	d
24- Bebeğime özel ilgi gösteriyorum	a	b	c	d
25- Bebeğim ağladığına onu rahatlatıyorum	a	b	c	d
26- Bebeğimi içimden gelen bir duyguyla seviyorum	a	b	c	d

ÖZGEÇMİŞ

Dilruba ŞAHİN

E-posta Adresi :

ORCID : 0000-0002-5055-8542

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, 2021

İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü (Çift Anadal), 2021

Yüksek Lisans Öğrenimi : İstanbul Rumeli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, 2024

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl: Biruni Üniversitesi, 2022- devam etmekte